

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

T. C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

ALMAN VE TÜRK DİLİNDEKİ KONJUNKTİV İFADELERİN AYRIMSAL-KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Recep GÖK

ESKİŞEHİR, 1987

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

ÖNSÖZ

Alman ve Türk dilindeki kip (modus) yapılarını karşılaştırmalı bir biçimde incelemeyi amaçlayan bu çalışma, son yıllarda geliştirilen uygulamalı Dilbilim yöntemlerinin kullanıldığı bir deneme niteliğindedir. Real sonuçlara ulaşabilmek için, Dilbilimin geniş araştırma alanı içinde belirli bir konu seçilerek iki dil arasındaki farklılıkları belirtilmek istenmiştir. Eğer bu çalışma yabancı dil öğrenenlere az da olsa katkıda bulunabilirse, amacına ulaşmış sayılacaktır.

Araştırmalarım ve çalışmalarım sırasında bilgisinden, tecrübesinden faydalandığım, yakın ilgi ve desteğini gördüğüm Hocam Prof.Dr. Nevin Selen'e ve Doç.Dr. Zeki Cemil Arda'ya şükranlarımı sunmak isterim.

Eskişehir, 1987

Recep GÖK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
<u>ÖNSÖZ</u>	ii
1. <u>GİRİŞ</u>	1
1.1. ÇOK DİLLİLİK.....	1
1.2. KARŞILAŞTIRMALI DİLBİLİM.....	4
1.3. AYRIMSAL DİLBİLİM.....	6
2. <u>TEMPUS (ÇEKİMLİ FİİLİN ZAMANI)-MODUS (KİP)</u> ...	9
2.1. BİLDİRME KİPİ (İNDİKATİV).....	10
2.2. ALMAN DİLİNDE KONJUNKTİV (OLASILIK KİPİ)	12
2.2.1. <u>Konjunktiv I</u>	13
2.2.1.1. Zamanlara Göre	
Konjunktiv I.....	17
2.2.2. <u>Konditional=(Würde+İnfinitiv)=</u>	
<u>Şart Şekli</u>	19

2.2.2.1. Konditional I.....	20
2.2.2.2. Konditional II.....	22
2.2.3. <u>Konjunktiv II</u>	24
2.2.3.1. Zamanlara Göre Konjunktiv II	28
2.2.4. <u>Konjunktiv I ve II'nin Kullanıldığı</u> <u>Yerler</u>	29
2.2.4.1. Konjunktiv I'in Kullanıldığı Yerler.....	29
2.2.4.1.1. <u>Gerçekleşmesi</u> <u>Mümkün Görünen</u> <u>Bir Arzunun Belir-</u> <u>tildiği Temel</u> <u>Cümlelerde</u>	29
2.2.4.1.2. <u>Bir Talebin, Bir</u> <u>Teklifin Belirtil-</u> <u>diği Cümlelerde</u> .	30
2.2.4.1.3. <u>Konzessivsatz'-</u> <u>larda</u>	31
2.2.4.1.4. <u>Bir Kişinin Söyle-</u> <u>diğiyle, İfadesiyle</u> <u>Aynı Fikirde Olun-</u> <u>madığını Bildiren</u> <u>Yan Cümlelerde</u> ..	31
2.2.4.1.5. <u>İndirekte Rede'</u> <u>(Dolaylı Anla-</u> <u>tım) da</u>	31

2.2.4.1.5.1.	İfade Cümlelerinde	32
2.2.4.1.5.2.	Soru Cümlelerinde	33
2.2.4.1.5.3.	İstek, Rica ve Emir Cümlelerinde.....	34
2.2.4.1.5.4.	İndirekte Rede (Dolaylı Anlatım)de Zamirler.....	38
2.2.4.2.	Konjunktiv II'nin Kullanıldığı Yerler.....	40
2.2.4.2.1.	<u>Gerçek Olmayan Veya Gerçekleşmemiş İstek Cümlelerinde (Irreale Wunschsätze)</u>	40
2.2.4.2.2.	<u>Gerçekleşmesi Koşullara Bağlı Dileklerde (Irreale bedingungssätze)</u>	44
2.2.4.2.3.	<u>Karşılaştırma Cümlelerinde (Irreale Vergleichsätze)</u>	46
2.2.4.2.3.1.	Karşılaştırma Cümlelerinde Zaman İlişkisi.....	47
2.2.4.2.4.	<u>İfade Cümlelerinde</u>	49
2.2.4.2.5.	<u>Nazikçe Rica ve Soru Cümlelerinde (Häflliche Bitte und Frage)</u>	50
2.2.4.2.6.	<u>Yaklaşım İfade Eden Cümlelerde (Irreale Annäberung)</u>	52

2.3. TÜRK DİLİNDE KİP (MODUS).....	53
2.3.1. <u>Bildirme Kipleri</u>	57
2.3.1.1. Di'li Geçmiş Zaman Kipi....	58
2.3.1.2. Miş'li Geçmiş Zaman Kipi...	61
2.3.1.3. Şimdiki Zaman Kipi.....	65
2.3.1.4. Gelecek Zaman Kipi.....	68
2.3.1.5. Geniş Zaman Kipi.....	71
2.3.2. <u>Dilek Kipleri (Tasarlama Kipleri)</u> ..	76
2.3.2.1. Dilek-Şart Kipi.....	77
2.3.2.2. İstek Kipi.....	79
2.3.2.3. Gereklik Kipi.....	82
2.3.2.4. Emir Kipi.....	84
2.4. SONUÇ.....	86
3. <u>ÇEVİRİ ANALİZİ</u>	90
3.1. ALMAN DİLİNDEN TÜRK DİLİNE ÇEVİRİLMİŞ KONJUNKTİV ANLAMIN MODEL CÜMLELER ÜZERİNDE İNCELENMESİ.....	90
3.2. SONUÇ.....	101
<u>KAYNAKÇA</u>	103

1. GİRİŞ

1.1. ÇOK DİLLİLİK

Ülkeler arası ilişkilerin büyük boyutlara eriştiği günümüzde anadilin yanısıra bir ya da bir kaç yabancı dili öğrenme gereği her geçen gün daha da artmaktadır.

Bu nedenle "Dilbilim" (Sprachwissenschaft) bir bilim dalı olarak 20.y.y. ikinci yarısından sonra hızla gelişmiş, salt eski metinleri inceleyen geleneksel dilbilim yerini, insanoğlunun çok dil bilme gereksinimini ön plana alan "Uygulamalı Dilbilim" e bugün (Angewandte Linguistik, Linguistique applique, Applied Linguistics) denmektedir.

Uygulamalı dilbilim ikinci dil öğrenme metod ve yöntemlerini araştıran, anadilin (L_1) yanı sıra öğrenilecek ikinci dil (L_2) öğrenimine bilimsel açıklık getirmeyi amaçlayan bir bilim dalı olmuştur.

İyi bilmek iyi öğrenmeye, iyi öğrenmek de öğrenme-öğretme sürecinin iyi işlemesine bağlıdır. Öğrenme-öğretme sürecinde ortaya çıkacak güçlükleri önceden belirliyerek bu güçlükleri en aza indirgeyecek yöntem dil öğrenimine en uygun yöntemdir.

İkinci dil öğreniminde ortaya çıkacak güçlüklerin saptanması iki şekilde mümkündür.

a) Dil öğretiminin somut uygulaması gözlenmelidir. Böylelikle yeni dil öğrenenlerin karşılaştıkları güçlükler ve ana dil (L_1) ile öğrenilen dilin (L_2) örtüşmezlikleri belirlenir.

b) Ana dil (L_1) ile öğretilen dilin (L_2) sistem ve sturuktur karşılaştırması yapılarak örtüşmezlikleri önceden bulunmalıdır.

İşte "differentielle Linguistik, (kontrastive Linguistik linguistique differentielle, linguistique Contrastive, differential Linguistics, Contrastive Linguistics) olarak tanımlanan "Ayrımsal Dilbilim" iki dili, (ki bu genellikle ana dil L_1 ve amaç dil L_2 dir) karşılaştırarak aralarındaki "örtüşmezlikleri" (kontraste) önceden belirler.

Dilimizde "karşılaştırmalı dilbilim" tanımı, "kontrastive Linguistik" tanımını karşılamamaktadır. İki dil arasındaki ayrılıkları araştıran "kontrastive Linguistik" için "ayrımsal dilbilim" tanımı daha uygundur. Bu nedenle (Vergleichende Sprachwissenschaft)

-"karşılaştırmalı dilbilim" ile (kontrastive Linguistik)-
"ayrımsal dilbilim" tanımları birbirinden soyutlanmalı-
dır. Bu iki tanım genellikle karıştırıldığı için
aslında karşılaştırmalı dilbilim" tarihi ile eşdeğerde
tutulmaktadır. Her ne kadar "ayrımsal dilbilimin"
ortaya çıkışı "karşılaştırmalı dilbilim" e bağlıysa
da, bugün bu iki dilbilim dalı birbirinden kesin
ayrılar gösterdiği için birinin tarihini öbürüne
mal etmek yanlış olabilir.

Bu iki bilim dalının ayrımlarını şöyle sıralayabi-
biliriz:

i. Karşılaştırmalı dilbilim iki veya daha
fazla dili karşılaştırarak aralarındaki benzerlik
ve ayrımları bulmaya çalışır. Ayrımsal dilbilim ise
salt ayrımları belirler.

ii. Karşılaştırmalı dilbilim dilleri karşılaştı-
rırken gerekirse onların tarihsel evrimini göz önünde
bulundurur, (diachronik) "art süremlî" karşılaştırma
yapar. Ayrımsal dilbilimde ise bu inceleme salt (Synchronik)
"eş süremlî" dir, yani kıyaslamalı dilbilim artsüremlî
araştırma yöntemini kullanabilir, fakat ayrımsal
dilbilim salt eşsüremlî araştırma yapar.

iii. Karşılaştırmalı dilbilim eş süremlî araştır-
malarında uygulamalıdır. Fakat art süremlî araştırmalar
için uygulama yapma olanağından yoksun kalır.

Ayrımsal dilbilim araştırmalarının hemen hepsi uygulamalıdır. Salt araştırmaları değil, bu araştırmalar sonunda elde ettiği sonuçları ve bu sonuçlar yoluyla geliştirdiği yöntemleri de uygulamalıdır.

iv. Karşılaştırmalı dilbilim eski metinleri okuma gereğinden, onları yeniye aktarma isteğinden doğmuştur. Bu nedenle ölmüş dillerle bile uğraşması, kıyaslamalarla onların yapılarını çözmeye çalışması söz konusudur. Fakat ayrımsal dilbilim diğer bir dili öğrenme ve bu dili iletişimde kullanabilme gereğinden doğduğu için ölü dillerle ve hele hele eski betiklerle uğraşması söz konusu değildir.

1.2. KARŞILAŞTIRMALI DİLBİLİM

Karşılaştırmalı dilbilimin doğuğu eski çağlara kadar uzanır ve özellikle de İdinsel inanç ve gereklerin güdüsünde olmuştur. Çünkü gerek sanskritçenin gerekse İbranice'nin ve buna bağlı olarak latince'nin araştırılması, bu dillerle yazılmış olan kutsal kitapların anlaşılabilmesi istek ve gereğinden ortaya çıkmıştır. Daha sonra insanlık kültürünün gelişmesiyle ki özellikle Rönesans ve reform çağında milletlerin kültür açlığı zengin kültürleri araştırma isteğini ve bu isteğe bağlı olarak klasik latince, eski Yunancada yazılmış eserlerin güncelleştirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Örneğin: Hümanizmin babası sayılan ünlülerden "Patrarca" tüm

eserlerini klasik latince ile yazmıştır. M. Luther'in çevrisine kadar kutsal kitap latince olarak yazılmış durumda idi.

Eleştirel Hümanizmin kurucusu olarak bilinen "Lorenzo Valla" aslında bir dil araştırmacısıdır. Bu nedenle modern filoloji çalışmalarının öncüsü olduğu bilinir, çünkü değişik edebi ve dini metinleri dil özellikleri açısından karşılaştırarak orijinal olup olmadıklarını saptamaya çalışmıştır.

Daha sonra eski (Vergleichende Sprachphilosophie) "karşılaştırmalı dil felsefesi", (historisch-vergleichende Sprachwissenschaft) "tarihsel karşılaştırmalı dilbilim" olarak XIX. yüzyılın başlarında gelişmiştir. Dillerin gelişimini tarihsel olarak inceleyen tarihsel karşılaştırmalı dilbilim; daha çok bir dilin değişik zaman dilimlerindeki özellikleri ve değişimleri, başka dillerle olan yakınlığını, benzer yönlerini ve bu benzerliklerden giderek dillerin veya bir dilin kökenini araştırmakla yetinmiştir.

Ancak XIX. y.y. sonlarında İsviçre'li dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) tarihsel filolojiyi modern Linguistik olarak gören ve değiştiren "Bahnbrecher" (çığır açan) dilbilimci olarak dil araştırmalarının boyutlarını genişletmiş ve bu araştırmaları uygulamalı dilbilim araştırmaları kanalına taşımıştır. Dilbilimi yöntem açısından yeni bir doğrultuya yönelten F. de Saussure dili bir sistem olarak görmüş, evrimsel

ya da artzamanlı klasik dilbilim araştırmalarının bu boyutunu eşzamanlı araştırma düzlemine taşımıştır.

1928 yılında La Haye'de gerçekleşen uluslararası birinci dilbilimciler kurultayında özellikle Prag okulunun görüşlerini yansıtan bildiriler ve bu bildiri-lerin yönlendirdiği çalışmaların ardından (angewandte Sprachwissenschaft ve funktionelle Linguistik) "uygula- malı dilbilim ve işlevsel dilbilim" birer bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Artık dillerin tarihsel gelişimi üzerindeki karşılaştırma çalışmaları yerine günümüzdeki durumuyla, ya da durumlarıyla bir çok dillerin karşılaştırılması çalışmaları yapılmaya başlanmıştır.

1.3. AYRIMSAL DİLBİLİM

Gerek karşılaştırmalı dilbilim gerekse ayrımsal dilbilim temelde dilleri karşılaştırdıkları için, çoğu kez "kontrastive Linguistik" (Ayrımsal dilbilim), "Vergleichende Sprachwissenschaft" (karşılaştırmalı dilbilim) ile karıştırılmaktadır. Batı dillerinde de "konfrontative Linguistik" veya "Komparative Linguistik" tanımları "Kontrastive Linguistik" tanımıyla karıştı- rılmakta onun yerine kullanılmaktadır. Bir açıklamaya göre "kontrastive Linguistik" deyişi Leipzig'li germa- nistler tarafından önerilmiştir. Ludwig Zabrocki ise "konfrontativ" kavramını "kontrastiv" kavramının üstünde ve onu içerici olarak önermiştir. Çünkü "konfrontativ"

karşılaştırmak "kontrastiv" ise ayırlamak anlamındadır ve ayırım yapılabilmesi için önce karşılaştırma yapılmalıdır. Başka bir görüşe göre ise "konfrontative Linguistik" (Karşılaştırmalı dilbilim), "vergleichende Linguistik" (kıyaslamalı dilbilim) in bir özel türüdür.

Bu tanımlamalara açıklık getirmek amacıyla sözcüklerin anlamları üzerinde durulması gerekir.

Kontrast: Ürtüşmezliklerin (ayırların) belirlenmesi amacıyla, bir şeyi başka bir şeyle karşılaştırmak.

To Compara: Benzeşmeleri belirlemek amacıyla nesnelere karşılaştırmak.

To Confront: Karşı karşıya koymak.

Bu durumda "konfrontative Linguistik" bir anlamda "vergleichende Sprachwissenschaft" olmaktadır ve gerek kuruluşu gerekse gelişimi eski çağlara dayanır. "Komparative Linguistik" çalışmaları "konfrontative Linguistik" in ilk çalışmalarıyla başlar ve o da "konfrontative Linguistik" kadar eskidir.

Ancak "kontrastive Linguistik" XIX. y.y. ikinci yarısından sonra ortaya çıkmıştır. Çünkü diller arasında eşzamanlı ayrımsal çalışmalar XIX. y.y. kadar yapılmamıştır. Ayrımsal-Karşılaştırmalı dilbilim çalışmaları, ilk kez 1949 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde "Trager" tarafından gündeme getirilmiş ve Washington'da 1959 yılında başlamak üzere "Center for Applied Linguistics"

(Uygulamalı Dilbilim Merkezi) "Contrastive Structure Series" i yayınlamaya başlamıştır. "Kontrastiv" çalışmaların ilk kez U.S.A.'da başlamış olması ve yine İngiliz krallığının tarihsel sömürgeciliğinden dolayı "İngilizcenin" U.S.A. dahil dünyada en çok konuşulan dil olması nedeniyle İngilizce diğer dillerle ayrımsal karşılaştırılmaktadır.

Ancak günümüzde bazı Avrupa dilleri ile bu dilleri bazı gereklerden dolayı öğrenmek zorunda olan ülkelerin dilleri karşılaştırılmakta ve ayrımsal çalışmalar yapılmaktadır. Almanya'da Mannheim Ids-(Institut für deutsche sprache) "Alman Dili Enstitüsü" 1970 yılından beri Gerhard Stickel'in yönetiminde Ayrımsal-Karşılaştırmalı Dilbilim çalışmalarına hız vermiştir.

Son olarak "konfrontative"- "Komparative"- ve "Kontrastive" tanımlarına açıklık getirmek amacıyla Ayrımsal dilbilim yerine (Ayrımsal Karşılaştırmalı Dilbilim) veya "Benzeşsel karşılaştırmalı dilbilim" deyimlerini kullanmayı daha uygun görüyoruz. Bu nedenle bu çalışmamızı "kontrastiv-konfrontative Linguistik" (Ayrımsal-karşılaştırmalı Dilbilim) alanında yürütüyoruz.

2. TEMPUS (ÇEKİMLİ FİİLİN ZAMANI) - MODUS (KİP)

Tempus (Çekimli Fiilin Zamanı): Bir olay veya oluşun ifade edilmesiyle konuşmanın yapıldığı zaman noktası arasındaki ilişki eş zamanlı, ön zamanlı, sonraki zamanlı olur. Biz bunu Almanca'da Präsens= Şimdiki zaman, Präteritum = Yakın geçmiş, Perfekt= Dili geçmiş zaman, Plusquamperfekt = Mişli geçmiş zaman, Futur I = Gelecek I, Futur II = Gelecek II şeklinde fiilin gramatik katagorisi ile ifade ediyoruz(1).

Tempus olayı konuşmacının zaman perspektivinden anlatır. Yani Tempus fiile zaman özelliği verme yapısı itibarı ile önemlidir ve konuşmacının bakış açısından geçmiş veya olup bitmiş, aynı zamanda veya şu anda olan yada henüz başlamamış veya gelecekte olması beklenen şekillerdir.

(1) Theodor LEWANDOWSKI, Linguistisches Wörterbuch 3,
Quelle Meyer Heidelberg-Wiesbaden, 1985, s.1093.

Modus (Kip): Eylemin belirttiği oluş karşısında konuşucunun tutumunu, bir başka deyişle salt birdirmeyle mi yetindiğini, yoksa bir yorumda mı bulunduğunu, istek, dilek, koşul, gereklik veya emir mi anlattığını gösteren eylem biçimlerine kip denir(1).

Konuşmacı bir olayın herkesce geçerli olup olmadığını veya varsayımsal olup olmadığını, sadece düşünülmüş, hayal edilmiş ya da arzu ve istek olup olmadığını belirtir.

Konuşmacının bir konudaki görüşünü fiil ile ifade etme şekli olan kip üçe ayrılmaktadır(2):

- i. İndikativ: Fiilin real şekli
- ii. Konjunktiv: Fiilin irreal şekli
- iii. Imperativ: Fiilin emir şekli

Şimdide bunlardan konjunktiv'in kuramsal olarak nasıl olduğunu ve nerelerde kullanıldığını görelim.

2.1. BİLDİRME KİPİ (İNDİKATİV)

Konjunktiv konusuna girmeden önce konunun daha iyi anlaşılması için bildirme kipi (indikativ) üzerinde kısaca durmayı uygun buluyoruz.

(1) Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, T.D.K. Yayınları, Sevinç Basımevi, Ankara, 198, s.103.

(2) LEWANDOWSKI, s.693.

Bildirme Kipi (İndikativ): Herhangi bir iş veya oluşu tarafsız, olduğu gibi anlatmak için gerçek (Realität) ifade eden bir şekil kullanılır. İşte bu şekle bildirme kipi (İndikativ) denir(1).

Bu şekil ile anlatılan bir eylem, anlatan kimse tarafından olduğu gibi kabul edilir. Fakat aslında mümkün olmayan bir eylemde, anlatan kimse tarafından, bilerek veya bilmiyerek, sanki olmuş gibi yani bildirme kipi (Indikativ) ile nakledilir. Örneğin masallarda: Es war einmal ein kleines Mädchen, das immer ein rotes Käppehen trug(2). (Başında daima kırmızı bir başlık olan küçük bir kız vardı). Ayrıca gelecek zamanda belki vuku bulacak olan, yani henüz gerçek olmayan bir eylem içinde bildirme kipi (Indikativ) kullanılır. Örneğin: Önümüzdeki yaz Almanya'ya gideceğim, orada üç ay kalacağım ve bir araba alacağım... gibi.

Şimdide bildirme kipi (indikativ) in kullanım şekilleri ile ilgili birkaç örnek verelim:

Wir gehen heute Abend ins Theater-Bu akşam tiyatroya gidiyoruz.

Danke, ich rauche nicht- Teşekkür ederim, sigara kullanmam.

(1) Birgid CENGİZ-BÖHME, Almanca Dilbilgisi-Deutsche Grammatik, Okan Yayınları, İstanbul, 1975, s.24.

(2) Rosemarie GRIESBACH, Deutsche Märchen und Sagen, Max Hueber Verlag Munchen, 1960, s.19.

Seit wann lernst du Deutsch-Ne zamandan beri Almanca
öğreniyorsun?

Ach, wie schön ist heute das wetter!-Ah, hava bugün ne
kadar güzel!

Wenn ich eines Tages Geld habe, kaufe ich dir viele Bücher.-
Günün birinde param olursa, sana çok kitap alacağım.

Heute ist es sicherlich sehr kalt.-Bugün hava bayağı soğuk.

Er wird höchstwahrscheinlich kommen.-O büyük olasılıkla
bugün gelecek.

Du bist doch nicht etwa krank?-Sakın hasta olmıyasın?

Ich werde es ganz bestimmt schaffen.-Kesinlikle başaracağım.

Du kommst sofort hierher!-Derhal buraya geleceksin!

İndikativ'i böyle kısaca gördükten sonra olasılık
kipi (Konjunktiv)e geçelim:

Herhangi bir iş veya oluşu olduğu gibi ve
tarafsız değil, fakat mümkün, belirsiz, şüpheli,
şartlı veya arzu edilen durumları, günlük yaşamımızda
çoğu kez kullandığımız gerçek olmıyan ya da gerçekleş-
mesi şu an olanak dışı görünen olayları, direkt olmayan
(dolaylı) anlatımları anlatmak için kullandığımız
şekle OLASILIK KİPİ (KONJUNKTİV) diyoruz.

2.2. ALMAN DİLİNDE KONJUNKTİV (OLASILIK KİPİ)

Konjunktiv, fiilin cümledeki durumunu gerçek
olarak değil, sadece düşünülmüş, tahmin edilen, gelecekte

olabilecek veya istenilen, arzu edilen bir işi, bir oluşu belirtir.

Konjunktiv şekil olarak ve kullanıldığı yer bakımından ikiye ayrılmaktadır.

i. Birinci şahıs plural indikativ präsensden türemiş olan Konjunktiv I (=Konjunktiv Präsens)

ii. Birinci şahıs plural indikativ präteritum'dan türemiş olan Konjunktiv II (= Konjunktiv Präteritum).

2.2.1. Konjunktiv I

Indikativ de olduğu gibi Konjunktiv I'de fiilin şahıslara göre Präsens (şimdiki zaman) çekiminden oluşmaktadır. İndikativ çekimde fiil şahıslara göre belli ekler almaktadır. Fiil konjunktiv I'de de şahıslara göre belli ekler almaktadır. Bazı şahıslar indikativ şahıs eklerinin aynısını almaktadır.

Indikativ

	Kök	+	ek
Ich	"	+	<u>e</u>
du	"	+	<u>st</u>
er sie es	"	+	<u>t</u>
wir	"	+	<u>en</u>
ihr	"	+	<u>t</u>
sie Sie	"	+	<u>en</u>

Indikativ halinde fiilin şahıslara göre almış olduğu ekler

Konjunktiv I

	Kök	+	ek
Ich	"	+	<u>e</u>
du	"	+	<u>est</u>
er sie es	"	+	<u>e</u>
wir	"	+	<u>en</u>
ihr	"	+	<u>et</u>
sie Sie	"	+	<u>en</u>

Konjunktiv I halinde fiilin şahıslara göre almış olduğu ekler

Yukarıdaki örneklerde gördüğümüz gibi infinitiv halindeki fiilin köküne şahıslara göre hep belirli ekler gelmektedir. Fiillerin köklerinde bir değişme olmamaktadır.

Yalnız Alman dilinde bazı kuvvetli fiillerin indikativ çekiminde tekil 2. ve 3. şahıslarda fiilin kökündeki sesli harfler değişikliğe uğramaktadır. Fiilin kökündeki e, a, au ve o sesli harfler değişerek e -i- veya -ie-, a ä, au äu, ve o ö umlaut olarak şekillerine dönüşmektedir(1).

Buna karşılık konjunktiv I çekiminde böyle fiil kökündeki sesli harflerin değişmesi söz konusu değildir.

Örneğin: lesen - fahren - laufen - stessen fiillerinin çekimindeki değişiklikleri görelim.

İndikativ

Konjunktiv I

Ich	lese - fahre	lese	-	fahre
du	liest - fährst	lesest	-	fahrest
er	liest - fährt	lese	-	fahre
sie				
es				
wir	lesen - fahren	lesen	-	fahren
ihr	lest - fahrt	leset	-	fahret
sie	lesen - fahren	lesen	-	fahren
Sie				

(1) Heinz GRIESBACH-Dora SCHULTZ, Grammatik der deutschen Sprache, Max Hueber Verlag, München, 1967, s.30.

İndikativKonjunktiv I

Ich	laufe - stosse	laufe - stosse
du	l <u>ä</u> ufst - st <u>ö</u> sst	lauf <u>e</u> st - stoss <u>e</u> st
er	l <u>ä</u> uft - st <u>ö</u> sst	laufe - stosse
sie		
es		
wir	laufen - stossen	lauf <u>e</u> n - stoss <u>e</u> n
ihr	lauft - stosst	lauf <u>e</u> t - stoss <u>e</u> t
sie	laufen - stossen	lauf <u>e</u> n - stoss <u>e</u> n
Sie		

Buradada görüldüğü gibi fiil konjunktiv çekimde 1. tekil şahıs ile I. çoğul şahıs ve 3. çoğul şahıslarda İndikativ çekimdeki şahıs eklerini almaktadır. Ayrıca fiiller İndikativ çekimde şahıslara göre devamlı yukarıda belirttiğimiz ekleri aldığı gibi, Konjunktiv çekimde devamlı olarak yukarıda belirttiğimiz şahıs eklerini alırlar.

Şimdi bunları birkaç örnek fiil çekiminde görelim.

a) Zayıf fiiller: Örneğin "fragen", "sagen".

İndikativKonjunktiv IİndikativKonjunktiv I

Ich	frage	frage	sage	sage
du	fragst	gragest	sagst	sagest
er	fragt	frage	sagt	sage
sie				
es				
wir	fragen	fragen	sagen	sagen
ihr	fragt	fraget	sagt	saget
sie	fragen	fragen	sagen	sagen
Sie				

b) Kuvvetli fiiller: Örneğin "kommen", "bleiben".

	<u>Indikativ</u>	<u>Konjunktiv I</u>	<u>Indikativ</u>	<u>Konjunktiv I</u>
Ich	kom <u>me</u>	kom <u>me</u>	bleib <u>e</u>	bleib <u>e</u>
du	komm <u>st</u>	komm <u>est</u>	bleib <u>st</u>	bleib <u>est</u>
er } sie } es }	komm <u>t</u>	kom <u>me</u>	bleib <u>t</u>	bleib <u>e</u>
wir	komm <u>en</u>	komm <u>en</u>	bleib <u>en</u>	bleib <u>en</u>
ihr	komm <u>t</u>	komm <u>et</u>	bleib <u>t</u>	bleib <u>et</u>
sie } Sie }	komm <u>en</u>	komm <u>en</u>	bleib <u>en</u>	bleib <u>en</u>

c) Karışık fiiller: Örneğin "bringen", "stehen"

	<u>Indikativ</u>	<u>Konjunktiv I</u>	<u>İndikativ</u>	<u>Konjunktiv I</u>
Ich	bring <u>e</u>	bring <u>e</u>	stehe <u></u>	stehe <u></u>
du	bring <u>st</u>	bring <u>est</u>	steh <u>st</u>	steh <u>est</u>
er } sie } es }	bring <u>t</u>	bring <u>e</u>	steht <u></u>	stehe <u></u>
wir	bring <u>en</u>	bring <u>en</u>	steh <u>en</u>	steh <u>en</u>
ihr	bring <u>t</u>	bring <u>et</u>	steht <u></u>	steh <u>et</u>
sie } Sie }	bring <u>en</u>	bring <u>en</u>	steh <u>en</u>	steh <u>en</u>

Yardımcı fiiller:

		<u>Sein</u>	<u>haben</u>	<u>werden</u>		
	<u>Ind.</u>	<u>Konj.I</u>	<u>Ind.</u>	<u>Konj.I</u>	<u>Ind.</u>	<u>Konj. I</u>
Ich	bin	- sei	habe	- habe	werde	- werde
du	bist	- seiest	hast	- habest	wirst	- werdest
er	}	ist - sei	hat	- habe	wird	- werde
sie						
es						
wir	sind	- seien	haben	- haben	werden	- werden
ihr	seid	- seiet	habt	- habet	werdet	- werdet
sie	}	sind - seien	haben	- haben	werden	- werden
Sie						

2.2.1.1. Zamanlara Göre Konjunktiv I.

Bu konuda üç zaman söz konusu olmaktadır. Bunlar şimdiki zaman, gelecek zaman ve geçmiş zaman. Şimdi de bu zamanlara göre bazı fiillerin konjunktiv I çekimini görelim(1).

Şimdiki zaman: Fiilin köküne yukarıda belirttiğimiz şahıs ekleri getirilir.

(1) Paul GREBE, Duden Grammatik, Bibliographisches Institut AG, Mannheim/Wien/Zürich, 1973, s.104.

Örneğin:

fahren

bringen

schreiben

Ich	fah <u>re</u>	bringe <u></u>	schreibe <u></u>
du	fah <u>rest</u>	bring <u>est</u>	schreib <u>est</u>
er	fah <u>re</u>	bringe <u></u>	schreibe <u></u>
sie			
es			
wir	fah <u>ren</u>	bringe <u>n</u>	schreibe <u>n</u>
ihr	fah <u>ret</u>	bring <u>et</u>	schreib <u>et</u>
sie	fah <u>ren</u>	bringe <u>n</u>	schreibe <u>n</u>
Sie			

Gelecek zaman: Buradada "werden" yardımcı fiilinin köküne yine şahıslara göre konjunktiv ekleri getirilir ve esas fiil master halinde sona gelir.

Örneğin: kommen

Ich werde kommen

wir werden kommen

du werdest kommen

ihr werdet kommen

er

sie

sie werde kommen

werden kommen

es

sie

Geçmiş zaman: İndikativ perfekt şeklinde olduğu gibi buradada "sein" veya "haben" yardımcı fiilleri alınır ve konjunktiv çekime tabi tutulur, esas fiil partizip perfekt halinde sona getirilir.

Örneğin: sehen

Ich	habe	gesehen	Ich	sei	gegangen
du	habest	gesehen	du	seiest	gegangen
er	}	habe	}	sei	gegangen
sie					
es					
wir	haben	gesehen	wir	seien	gegangen
ihr	habet	gesehen	ihr	seiet	gegangen
sie	}	haben	}	seien	gegangen
Sie					
			sie		

2.2.2. Konditional = (Würde + Infinitiv) = Şart Şekli

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi fiillerin indikativ ve konjunktiv çekimlerinde bazı şahıslara göre gelen ekler, yani şahıs ekleri ve fiil çekimleri aynı olmaktadır. Böyle durumlarda indikativ ve konjunktiv çekimin karışmaması için Konditional = (Würde + Infinitiv) adı altında bir şekil kullanılır(1). Anlamda bir değişiklik olmaz.

Örneğin:

	<u>Ind.</u>	<u>Konj.I</u>	
Ich	gehe	gehe	yerine würde gehen
wir	gehen	gehen	yerine würden gehen
sie	gehen	gehen	yerine würden gehen.

(1) Friedrich KARABACZAK und Hans Erich KASPER, Wir lernen Deutsch II, Beiheft für die türkische Sprache, s.88.

Şimdide bu şeklin nasıl oluştuğunu görelim. Burada iki zaman söz konusudur. Bunlarda şimdiki ve gelecek zaman olasılığı = Konditional I ve Geçmiş Zaman Olasılığı = Konditional II şeklindedir.

2.2.2.1. Konditional I

Ele aldığımız yardımcı fiilin köküne "würde-" konjunktiv şahıs ekleri getirilir ve esas fiil infinitiv halde sona gider.

Örneğin:

fragen

bringen

Ich	würde	fragen	Ich	würde	bringen
du	würdest	fragen	du	würdest	bringen
er	würde	fragen	er	würde	bringen
sie					
es					
wir	würden	fragen	wir	würden	bringen
ihr	würdet	fragen	ihr	würden	bringen
sie	würden	fragen	sie	würden	bringen
Sie					

Yukarıdada belirttiğimiz gibi indikativ ile konjunktiv çekimler aynı olduğu zaman bu form kullanılır. dedik. Bunu bir örnekte daha görelim.

Ind. Konj.I

Ich bringe	bringe _u yerine (würde bringen)
wir bringen	bringen _{en} yerine (würden bringen)
sie bringen	bringen _{en} yerine (würden bringen)

Birçok kuvvetli fiillerin Konjunktiv II şekillerini ses bakımından präsens'den ayırmak güç olduğu için (örneğin: Präsens: lese, Konjunktiv II: läse, Präsens: spreche, Konjunktiv II: spräche v.s.), ve bütün kuvvetsiz fiillerin Konjunktiv II şekilleri Indikativ ile aynı olduklarından (Örneğin: Indikativ: lernte, Konjunktiv II: lernte, Indikativ: kaufte, Konjunktiv II: kaufte v.s.) gibi hallerde Konditional I kullanılır(1).

Örneğin:

Ind. Konj.I

Ich lese	läse _u yerine (würde lesen)
wir lesen	läsen _{en} yerine (würden lesen)
sie lesen	läsen _{en} yerine (würden lesen)
Ich lernte	lernte yerine (würden lernen)
er kaufte	kaufte yerine (würden kaufen)

Bu belirttiğimiz durumları bir kaç örnek cümle üzerinde görelim.

(1) CENGİZ-BÖHME, s.26.

Wenn ich Zeit hätte, ginge ich ins Theater. (yerine)
 , würde ich ins Theater geben.

(Vaktim olursa tiyatroya giderim.)

Wenn Karl gesund wäre, spielte er mit uns. (yerine)
 , würde er mit uns spielen.

(Karl'ın sağlığı yerinde olsa bizimle oynar.)

2.2.2.2. Konditional II

Burada yine yardımcı fiilin kökü olan "würd-" ye şahıslara göre konjunktiv ekler getirilir. Esas fiil sona partizip perfekt halinde gider. Ayrıca fiillerin almış olduğu yardımcı fiiller "sein" ve "haben" da mastar halinde sona gider.

Örneğin:

fragen

gehen

Ich würde gefragt haben	Ich würde gegangen sein
du würdest gefragt haben	du würdest gegangen sein
er } würde gefragt haben	er } würde gegangen sein
sie } würde gefragt haben	sie } würde gegangen sein
es } würde gefragt haben	es } würde gegangen sein
wir würden gefragt haben	wir würden gegangen sein
ihr würdet gefragt haben	ihr würdet gegangen sein
sie } würden gefragt haben	sie } würden gegangen sein
Sie } würden gefragt haben	Sie } würden gegangen sein

Şimdide bu açıkladığımız kuralları örnek cümleler üzerinde görelim.

Wenn ich Zeit gehabt hätte, wäre ich ins Theater gegangen.

(yerine)

, würde ich ins Theater gegangen
sein.

(Vaktim olmuş olsaydı Tiyatroya giderdim.)

Wenn er mich gesehen hätte, hätte er mich sieher gegrüsst.

(yerine)

, würde er mich sieher gegrüsst
haben.

(O beni görmüş olsaydı, muhakkak selamlardı.)

Bu tip cümlelerdeki zaman bağlantısı aşağıdaki
gibidir(1).

Şimdiki Zaman Gelecek Zaman	Şimdiki Zaman İrreal Konjunktiv	Şimdiki zamanın irreal Konjunktifi veya şimdiki zamanın würde + infinitiv şekli
Geçmiş Zaman	Geçmiş Zaman İrreal Konjunktiv	Geçmiş zamanın irreal Konjunktifi veya geçmiş zamanın würde + infinitiv şekli

(1) KARABACZAK-CASPER, s.88.

2.2.3. Konjunktiv II

Konjunktiv II fiilin indikativ imperfekt şeklinden oluşmaktadır. Indikativ imperfekt şeklindeki fiilin sonuna yine şahıslara göre değişen ekler getirilerek yapılır. Buradada Konjunktiv I'deki şahıs ekleri aynen gelir. Konjunktiv II'de zayıf fiillerin kökünde bulunan vokaller, "a, u, o" um/aut almazlar. Diğer fiillerde um/aut alırlar(1).

Şimdi bunları örneklerle göstermeye çalışalım.

Ind lesen imp las Ind fahren Imp fuhr

Ind.Imp.

Konj II

Ind.Imp.

Konj.II

Ich	las	lä <u>se</u>	Ich	fuhr	fü <u>h</u> re
du	last	lä <u>se</u> st	du	fuh <u>r</u> st	fü <u>h</u> re <u>s</u> t
er	} las	lä <u>se</u>	er	} fuhr	fü <u>h</u> re
sie			sie		
es			es		
wir	lasen	lä <u>s</u> en	wir	fuh <u>r</u> en	fü <u>h</u> re <u>n</u>
ihr	last	lä <u>s</u> et	ihr	fuh <u>r</u> t	fü <u>h</u> re <u>t</u>
sie	} lasen	lä <u>s</u> en	sie	} fuhren	fü <u>h</u> re <u>n</u>
S ie			S ie		

(1) Schulz SUNDERMEYER, Deutsche Sprachlehre für Ausländer,
(Grammatik und Übungsbuch) Max Hueber Verlag,
München, 1971, s.223.

Ind laufen imp lief Ind stossen imp stiess

Ind.Imp.

Konj.II

Ind.Imp.

Konj.II

Ich	lief	lie <u>fe</u>	Ich	stiess	stiesse <u></u>
du	liefst	lie <u>fest</u>	du	stiesst	stiesse <u>t</u>
er	} lief	} lie <u>fe</u>	er	} stiess	} stiesse
sie					
es					
wir	liefen	lie <u>fen</u>	wir	stiessen	stiessen
ihr	lieft	lie <u>fet</u>	ihr	stiesst	stiesse <u>t</u>
sie	} liefen	} lie <u>fen</u>	sie	} stiessen	} stiessen
S ie					

a) Zayıf fiiller "fragen" "sayen"

Ind.Imp "frayte" ve "sayte"

ind.imp.

Konj. II

Ich	fragte	frag <u>te</u>	say <u>te</u>
du	fragtest	frag <u>test</u>	say <u>test</u>
er	} fragte	} frag <u>te</u>	} say <u>te</u>
sie			
es			
wir	fragten	frag <u>ten</u>	say <u>ten</u>
ihr	fragtet	frag <u>tet</u>	say <u>tet</u>
sie	} fragen	} frag <u>en</u>	} say <u>ten</u>
S ie			

Buradada görüldüğü gibi iki çekimdede fark yok.

Gerçi şahıs ekleri değişik fakat zayıf fiillerin

indikativ imperfekt de fiilin köküne "te" geldiği için konjunktiv şahıs ekleri ile çakışmaktadır. Böyle durumlarda "würden + infinitiv" şekli kullanılır.

Örneğin:

ind.imp.

konj. II

Ich	fragte	würde	fragen
du	fragtest	würdest	fragen
er	fragte	würde	fragen
sie			
es			
wir	fragten	würden	fragen
ihr	fragtet	würdet	fragen
sie	fragten	würden	fragen
Sie			

b) Kuvvetli fiiller: Örneğin "kommen" ve "bleiben".

Ind. Imp "kam" ve "blieb"

ind.imp.

konj. II

Ich	kam	käme	bliebe
du	kamst	kämest	bliebest
er	kam	käme	bliebe
sie			
es			
wir	kamen	kämen	blieben
ihr	kamt	kämet	bliebet
sie	kamen	kämen	blieben
Sie			

Yukarıdaki "kommen" örneğinde görüldüğü gibi indikativ imperfekt halindeki fiillerin kökünde "a, u, o," vokalleri varsa umlaut alırlar.

c) Karışık fiiller: Örneğin "bringen" ve "stehen".

ind. imp. "brachte" ve "stand"

	<u>ind.</u>	<u>imp.</u>		<u>konj. II</u>
Ich	brachte	stand		brä ^u chte stände
du	brachtest	standst		brä ^u chtest ständest
er sie es	brachte	stand		brä ^u chte stände
wir	brachten	standen		brä ^u chten ständen
ihr	brachtet	standt		brä ^u chtet ständet
sie Sie	brachten	standen		brä ^u chten ständen

Konjunktiv II kuramsal olarak böyle olmasına rağmen yukarıda belirttiğimiz kurallara uymıyan fiillerde vardır(1).

Örneğin:

	<u>ind. imp.</u>	<u>konj. II (konj.imp.)</u>
erwerben	Ich erwarb	Ich erwärbe
helfen	Ich half	Ich hülfe
sterben	Ich starb	Ich stärbe
verderben	Ich verdarb	Ich verdärbe
werfen	Ich warf	Ich wärfe

(1) SUNDERMEYER, s.223.

2.2.3.1. Zamanlara Göre Konjunktiv II

Yine Konjunktiv I'de olduğu gibi Konjunktiv II'de de üç zaman söz konusudur. Şimdiki zaman, gelecek zaman ve geçmiş zaman şeklindedir(1).

Şimdiki zamanda imperfekt şeklindeki fiilin köküne şahıslara göre gelen konjunktiv ekler getirilir.

Örneğin:

Ich	füh <u>re</u>	bräch <u>te</u>	schrie <u>be</u>
du	füh <u>rest</u>	bräch <u>test</u>	schrieb <u>est</u>
er sie es	füh <u>re</u>	bräch <u>te</u>	schrie <u>be</u>
wir	füh <u>ren</u>	bräch <u>ten</u>	schrieb <u>en</u>
ihr	füh <u>ret</u>	bräch <u>tet</u>	schrieb <u>et</u>
sie Sie	füh <u>ren</u>	bräch <u>ten</u>	schrieb <u>en</u>

Şimdiki zaman konjunktiv II gerçi imperfekt şeklindedir, fakat anlamı şimdiki veya gelecek zamanı göstermektedir(2).

Gelecek zamanki fiil çekimi aynen Konditional I'de olduğu gibi olmaktadır.

(1) GREBE, s.110.

(2) GREBE, s.110.

Örneğin:

Ich	wür <u>de</u>	fahren
du	wür <u>dest</u>	fahren
er sie es	wür <u>de</u>	fahren
wir	wür <u>den</u>	fahren
ihr	wür <u>det</u>	fahren
sie S <i>ie</i>	wür <u>den</u>	fahren

Geçmiş zamanda Konjunktiv II sadece plusquamperfekt şeklindedir ve fiil bu zamana göre çekilir. Anlamı ise (plusquamperfekt + pekfekt + imperfekt) anlamındadır.

Ich	wäre <u></u>	gefahren	hätte <u></u>	gebracht
du	wäre <u>st</u>	gefahren	hättest <u></u>	gebracht
er sie es	wäre <u></u>	gefahren	hätte <u></u>	gebracht
wir	wäre <u>n</u>	gefahren	hätten <u></u>	gebracht
ihr	wäre <u>t</u>	gefahren	hättet <u></u>	gebracht
sie S <i>ie</i>	wäre <u>n</u>	gefahren	hätten <u></u>	gebracht

2.2.4. Konjunktiv I ve II'nin Kullanıldığı Yerler

2.2.4.1. Konjunktiv I'in Kullanıldığı Yerler

2.2.4.1.1. Gerçekleşmesi Mümkün Görünen Bir Arzunun

Belirtildiği Temel Cümlelerde

Got sei Dank (Şükürler olsun!)

Es lebe der König (Yaşasın kral!)

Gott segne den König (Kralı Allah korusun)

Bu tip cümlelerde modal yardımcı fiillerden genellikle "mögen" kullanılır.

Du mögest in deinem Leben Erfolg haben (Yaşamında başarılı olasın!)

Möge es dir gut gehen (Herşey gönlünce olsun!)

Man möge es verstehen oder verurteilen

2.2.4.1.2. Bir Talebin, Bir Teklifin Belirtildiği Cümlelerde

Bu cümlelerde talep veya teklif 3. tekil şahsa veya 3. çoğul şahsa yöneliktir. Örneğin: Yemek tarifelerinde, ilaç tarifelerinde v.s.

Man nehme einen kleinen Löffel Neskafee.

Gebe ihn in die Tasse!

Giesse heisses wasser nach und rühre gut um!

Man nehme fünf Eier, ein halbes pfund mehl und rühre das ganz gut durch.

Man nehme täglich dreimal eine Tablette.

Von dieser Medizin nehme man täglich dreimal drei Tropfen auf Zucker.

2.2.4.1.3. Konzessivsatz'larda

Burada yine genellikle modalverb "mögen" kullanılır.

Was er auch immer wünsche, mir soll es recht sein.

Sein Zeugnis sei wie es wolle, der vater erlaubt das studium doch nicht.

Was immer geschehen mağ, wir sind vorbereitet.

Was immer geschehen möge, wir werden es mit Ruhe ertrogen.

2.2.4.1.4. Bir Kişinin Söylediğiyle, İfadesiyle Aynı

Fikirde Olunmadığını Bildiren Yan Cümlelerde

Paul ist nicht zum Unterricht gekommen, weil er (wie **er** sagte) kopfschmerzen habe.

Er will den Zug versäumt haben, weil die **S**trassenbahn nicht fahrplanmässig gefahren sei.

2.2.4.1.5. İndirekte Rede (Dolaylı Anlatım) **da**

Söylenen bir şey iki biçimde anlatılabilir:

i. Direkte Rede:

Ahmet sagte: "Mein Freund geht ~~jetzt~~ ins Kino"

(Ahmet, arkadaşım şimdi sinamaya gidiyor, dedi.)

Burada söylenen şey sözcük sözcük tekrarlanır. Bu biçime direkte Rede: dolaysız konuşma denir. Bu yüzden konuşma tırnak işaretiyle gösterilir. Fiil indikativ biçimindedir.

ii. Indirekte Rede:

Ahmet sagt, dass sein Freund jetzt ins Kino gehe.

Ahmet sagt, sein Freund gehe jetzt ins Kino

(Ahmet, arkadaşının şimdi sinemaya gittiğini söylüyor.)

Burada söylenen sözcük sözcük tekrarlanmıyor.

Konuşmacı birşeyler duymuş, okumuş veya anlatıyor veya birine yazıyor. Bu şekle de indirekte Rede: Dolaylı anlatım veya konuşma diyoruz.

İndirekteki konjunktivin üç zamanı vardır.

I	II	III
Şimdiki Zaman (e Gegenwart)	Gelecek Zaman (Die Zukunft)	Geçmiş Zaman (Die Vergangenheit)
er komme	er werde kommen	Er sei gekommen
er lese	er werde lesen	Er habe gelesen

2.2.4.1.5.1. İfade Cümlelerinde

Direkte RedeIndirekte Rede

Ahmet sagte:

Präsens

"Ich gehe jetzt ins Kino"

Ahmet, şimdi sinemaya
gidiyorum dedi.

Ahmet sagte:

Gegenwart

dass er jetzt ins Kino gehe

Er gehe jetzt ins Kino.

Ahmet, şimdi sinemaya
gideceğini söyledi.

veya

<p style="text-align: center;">Präteritum</p> <p>"Ich ging gestern ins Kino"</p> <p style="text-align: center;">Perfekt</p> <p>"Ich bin gestern ins Kino gegangen"</p> <p style="text-align: center;">Plusquamperfekt</p> <p>"Ich war gestern ins Kino gegangen"</p> <p>Ahmet, dün sinamaya gittim, dedi.</p>	<p style="text-align: center;">Vergangenheit</p> <p>dass er gestern ins Kino gegangen sei.</p> <p>Er sei gestern ins Kino gegangen.</p> <p>Ahmet, dün sinamaya gittiğini <i>söyledi.</i></p>
<p style="text-align: center;">Futur</p> <p>"Ich werde morgen ins Kino gehen"</p> <p>Ahmet, yarın sinamaya gideceğim, dedi.</p>	<p style="text-align: center;">Zukunft</p> <p>dass er morgen ins Kino gehen werde.</p> <p>Er werde morgen ins Kino gehen.</p> <p>Ahmet, yarın sinamaya gideceğini <i>söyledi.</i></p>

Buradada görüldüğü gibi aktarma cümlesi ya "dass" Satz ile veya "dass" Satz'sız söylenir.

2.2.4.1.5.2. Soru Cümlelerinde

Direkte Rede

Indirekte Rede

<p>Ahmet fragte seinen Freund: (Ahmet arkadaşına) <i>sordu</i></p>	<p>Ahmet fragte seinen Freund: (Ahmet arkadaşına) <i>sordu</i></p>
--	--

"Wann fährst du nach Berlin?" (Berlin'e ne zaman gidiyorsun?)	Wan <u>er</u> nach Berlin fahre Ne zaman Berlin'e gideceğini,
"Fährst du heute abend?" (Bu akşam mı gidiyorsun? diye sordu)	Ob <u>er</u> heute abend fahre (Bu akşam gidip gitmiyeceğini sordu)

Aktarma cümlelerinde, soru cümlelerinin şu özelliklerine dikkat edilmelidir(1).

Eğer bir soru kelimesi varsa:

A: "warum ist er nicht gekommen?"

B: A fragt, warum er nicht gekommen sei.

Eğer soru kelimesi yoksa:

A: "Ist er gekommen?"

B: A fragt, ob er gekommen sei.

2.2.4.1.5.3. İstek, Rica ve Emir Cümlelerinde(2)

Der Vater sagte zu seinem Sohn:	Der Vater sagte zu seinem Sohn:
------------------------------------	------------------------------------

(1) Tahir DEVECİ-M. Kemal ÇOBANOĞLU, Zertifikat Deutsch, Her Yönüyle Almanca, Seldem Ofset, Ankara, 1985, s.124.

(2) Muammer ÜZSOY, Deutsch von Heute, Örneklerle Bugünkü Almanca, Meteksan Limited Şirketi Basımevi, İstanbul, 1982, s.159.

<p>"Arbeite viel und mach deine Hausaufgaben!"</p> <p>(Babası oğluna, çok çalış ve ev ödevlerini yap, dedi.</p>	<p>Er sollte viel arbeiten und seine Hausaufgaben machen.</p> <p>(Babası oğluna çok çalışmasını ve ev ödevlerini yapmasını söyledi.</p>
<p>Der Tourist bat den Schutemann: "Zeigen Sie mir bitte den kürzesten Weg zur Universität!"</p> <p>(Turist polise "Lütfen bana Üniversiteye giden en kısa yolu gösterirmisiniz!" diye rica etti.</p>	<p>Der Tourist bat den Schutemann, Er möge ihm den kürzesten Weg zur Universität zeigen.</p> <p>(Turist Polisten kendisine Üniversiteye giden en kısa yolu göstermesini rica etti.</p>

Yukarıda da görüldüğü gibi emirlerde "sollen + infinitiv", ricalarda "mögen + infinitiv" kullanılır.

Şimdide yukarıda madde madde açıkladığımız (Indirekte Rede) üzerine toplu bir örnek verelim.

Direkte Rede

Indirekte Rede

Der König sagte zu dem Müller:	
1. "Deine Mühle stört mich"	dass seine Mühle ihn störe. E. seine Mühle störe ihn G.
2. "Ich lebte früher ruhiger." "Ich habe früher ruhiger gelebt."	dass er früher ruhiger gelebt habe E.
"Ich hatte früher ruhiger gelebt."	Er habe früher ruhiger gelebt G.

3. "Ich werde dir die Mühle abkaufen."	dass er <u>ihm</u> die Mühle Abkaufen werde. E. Er werde ihm die Mühle abkaufen. G.
4. "Verkaufe sie mir!"	dass er sie ihm verkaufen solle E. Er solle sie ihm verkaufen G.

Aktarmalı cümlelerdeki zaman bağlantısı şöyledir:(1)

Direkte Rede

Indirekte Rede

1. Präsens Indikativ	Präsens Konjunktiv oder Imperfekt Konjunktiv
2. Imperfekt Indikativ Perfekt Indikativ Plusquamperfekt Indikativ	Perfekt Konjunktiv oder Pewquamperfekt Konjunktiv.
3. Futur Indikativ	Futur Konjunktiv oder I. Konditional.

Şimdide toplu bir örnek verelim(2)

Direkt

Indirekt (Dolaylı)

Orhan Sagt:	Orhan sagt:
-------------	-------------

(1) SUNDERMEYER, s.125.

(2) DEVECİ - ÇOBANOĞLU, s.125.

"Ich komme gleich, Ich war beim Direktor. Wir haben über die Sitzung gesprochen und dann sind wir zum Essen gegangen."	Er komme gleich. Er sei beim Direktor gewesen. Sie hätten über die Sitzung gesprochen und dann seien sie zum Essen gegangen.
Der Vater sagt zu Orhan: "Komm schnell!"	Der Vater sagt zu Orhan: Er solle (müsse) schnell kommen.
Orhan sagt höflich: "Bitte kommen sie!"	Orhan sagt höflich, Er möge kommen.
Orhan fragt den Lehrer: "Haben Sie schon unsere Arbeiten benotet? Welche Note habe ich bekommen?"	Orhan fragt den Lehrer, Ob er ihre Arbeiten schon benotet habe und welche Note er bekommen habe.

Şayet Indikativ ve Konjunktiv aynı ise Konjunktiv II veya werde + Infinitiv = Konditional I kullanılır(1)

Direkt

Er sagte:

"Sie haben kein Gold"

Indirekt

Er sagte:

Sie haben kein Gold Konj. I

(Sie hätten kein Gold Konj. II)

(Sie würden kein Gold haben

Kond. I)

2.2.4.1.5.4. Indirekte Rede (Dolaylı Anlatım) da Zamirler

a) Direkte Rededeki 3. şahıs, Indirekte Redede 3. şahıs olarak kalıyor.

Şahıs Zamiri (Personalpronomen)

Direkte Rede

Indirekte Rede

Grate sagt:

Grate sagt:

"Heinz ist fleissig. Der
Lehrer lobt ihn oft."

Heinz sei fleissig. Der
Lehrer lobe ihn oft.

DönüŖlü Adıl (Reflexifpronomen)

Heinz sagt:

Heinz sagt,

"Der Vater wird sich über
das Zeugnıs freuen."

Der Vater werde sich über
Zeugnıs freuen.

İyelik Adıl (Possesivpronomen)

Die Mutter Sagt:

Die Mutter Sagt,

"Heinz muss seine Medizin
nehmen."

Heinz müsse seine Medizin
nehmen

b) Direkte Redede ki 1. ve 2. şahıslar indirekte Rede de 3. şahıs oluyorlar.

Şahıs Zamirleri (Personelpronomen)

Der Lehrer sagt zum Schüler: "Ich will dir helfen".

Er wolle ihm helfen.

Der Lehrer sagt zur Schülerin: "Ich will dir helfen."

Er wolle ihr helfen.

Die Lehrerin sagt zum Schüler: "Ich will dir helfen."

Sie wolle ihm helfen.

Die Lehrerin sagt zur Frau: "Ich will Ihnen helfen".

Sie wolle ihr helfen.

Das Mädchen sagt zu den Kindern: Ich will euch helfen."

Es wolle ihren helfen.

Dönüşlü Zamirler (Reflexivpronomen)

Heinz sagt: "Ich freue mich über das Geschenk".

Er freue sich über das Geschenk.

Der lehrer sagt zur schülerin: " Du kannst dich setzen."

Sie könne sich setzen.

İyelik Zamirleri (Possesivpronomen)

Heinz sagt: "Mein Brieffreund lernt Deutsch."

sein Brieffreund lerne Deutsch.

Heinz sagt zu Grete: "Erich will dein Fahrrad sehen."

Erich wolle ihr Fahrrad sehen.

c) Ich selber bin die andere Person

Şahıs Zamirleri (Personalpronomen)

Der ~~F~~ Freund sagt zu mir: "Ich werde dich morgen besuchen".

Er werde mich morgen besuchen.

Dönüşlü Zamirler (Reflexivpronomen)

Der ~~A~~ rz sag zu mir: "Sie müssen sich ins Bett legen".

Ich müsse mich ins Bett legen.

İyelik Zamirleri (Pessesivpronomen)

Otto sagt zu mir: "Ich k~~a~~nn deine **S**chrift nicht lesen."

er k~~o~~nn~~e~~ meine **S**chrift nicht lesen.

2.2.4.2. Konjunktiv II'nin Kullanıldığı Yerler

Konjunktiv II gerçekleşmemiş veya gerçekleşemeyecek, yalnız olması mümkün olarak tasavvur edilen hali belirtir(1).

Şimdi bu halleri görelim:

2.2.4.2.1. Gerçek Olmıyan veya Gerçekleşmemiş İstek Cümlelerinde (Irreale Wunischsätze)

Ich habe kein Geld. (Param yok)

Ich wünsche mir: wenn ich doch Geld hätte!

(Diliyorum: Keşke param olsa)

"Wenn ich doch Geld hätte! gerçek olmıyan bir dilek cümlesidir. Bu cümle tipleri "wenn"li veya "wenn"siz yapılıdır.

Yine bu cümlelerde "doch" veya "nur" kullanılır.

Wenn ich doch in meiner Heimat wäre!

Wenn ich nur in meiner Heimat wäre! Keşke memleketimde

Wäre ich doch in meiner Heimat! Olsam!

(1) Schulz GRIESBACH, Grammatik der deutschen Sprache,

Max Heuber Verlag, München, 1966, s.74.

Bu cümle tiplerinde iki zaman şekli vardır:

a) Şimdiki zaman ve Gelecek zaman (Die Gegenwart und die Zukunft).

Wenn ich doch Zeit hätte! (Keşke vaktim olsa!)

Wenn er nur reich wäre! (Keşke zengin olsa!)

b) Geçmiş Zaman (Präteritum, Perfekt, Plusquamperfekt)

Wenn ich doch Zeit gehabt hätte! (Keşke vaktim olsaydı.)

Wenn er nur reich gewesen wäre! (Keşke zengin olsaydı.)

Buradada görüldüğü gibi "**doch**, nur" isimlerden ve präposition'lu tamlamadan önce, bir zamirden sonra gelir(1).

Şimdi de çeşitli örnekler verelim:

Mein **S**ohn studiert zur Zeit in Norwegen. (Oğlum şimdi Norveç'te okuyor.)

1. Er hat kein **G**eld. (Parası yok)

2. Er hat kein **Z**immer. (Odası yok)

3. Er ist noch ledig. (O henüz bekar)

4. Er ist nicht reich. (O zengin değil)

1. Wenn er doch Geld hätte!

2. Wenn er doch ein Zimmer hätte! (Keşke bir odası olsa)

3. Wenn er doch verheiratet wäre! (Keşke evli olsa)

4. Wenn er nur reich wäre!

(1) KARABACZAK - KASPER, s.87.

Unser Nachbar lag im Krankenhaus. Er wurde gestern am Magen operiert. (Komşumuz hastanede yatıyor. Dün midesinden ameliyat oldu.)

Er sagt:

. söylüyor:

1. Alle Leute gehen spazieren. Ich kann nicht spazieren gehen.	1. Wenn ich doch auch spaziergehen könnte!
---	--

(Herkez gezmeğe gidiyor. Ben gidemiyorum.)	Keşke benim de gezmeye gidebilsem!
---	------------------------------------

2. Alle dürfen aufstehen. Ich darf nicht aufstehen. (Herkes yataktan kalkıyor. Ben kalkamıyorum.)	2. Wenn ich doch auch aufstehen dürfte! Keşke benimde yataktan kalkabilsem!
--	--

Ein Türke aus Deutschland kommt nach vielen Jahren in die Türkei und besucht eine türkische Schule. Er kann aber kein Wort Türkisch.

(Almanya'dan bir Türk yıllar sonra Türkiye'ye gelir ve bir Türk okuluna gider. Fakat o hiç türkçe bilmemektedir.)

1. Alle können Türkisch sprechen	1. Wenn ich doch auch Türkisch sprechen könnte!
----------------------------------	---

(Herkes Türkçe biliyor.)	(Keşke bende Türkçe bilsem.)
--------------------------	------------------------------

2. Alle können den Lehrer verstehen.	2. Wenn ich doch auch den Lehrer verstehen könnte.
--------------------------------------	--

(Herkes öğretmeni anlayabiliyor.)	(Keşke ben de öğretmeni anlayabilsem!)
-----------------------------------	--

Mein Freund ist leider jetzt nicht hier.

(Maalesef arkadaşım şimdi burada yok.)

Wenn doch mein Freund jetzt hier wäre!

Wäre doch mein Freund Jetzt hier.

Ich möchte, mein Freund wäre jetzt hier.

(Keşke arkadaşım şimdi burada olsa!

Mein Freund wird hoffentlich morgen kommen.

(Arkadaşım inşallah yarın gelecek.)

Wenn doch mein Freund morgen käme!

Käme doch mein Freund morgen!

Ich möchte, mein Freund käme morgen!

(Keşke arkadaşım yarın gelse!)

Mein Freund ist leider gestern nicht gekommen. Indikativ

Mein Freund kam leider gestern nicht. zaman

Mein Freund war leider gestern nicht gekommen. şekilleri

(Arkadaşım dün maalesef gelmedi)

Wenn doch mein Freund gekommen wäre!

Wäre doch mein Freund gekommen!

(Keşke arkadaşım dün gelseydi)

Mein Freund hat leider keinen Brief geschickt.

Wenn doch mein Freund gestern einen Brief geschickt

hatte.

2.2.4.2.2. Gerçekleşmesi Koşullara Bağlı Dileklerde
(Irreale Bedingungssätze)

Bu tip cümlelerde "wenn" bağlacı ile yapılırlar. "Wenn" bağlacı kalktığı zaman temel cümlenin başında "so veya dann" bulunur. Bu tip cümlelere "der irredle konditionalsätze" de denir. Bu cümlelerde iki zaman şekli vardır.

a) Şimdiki zaman (Gegenwart)

Wenn ich krank wäre, ginge ich zum Arzt.

Wäre ich krank, ginge ich zum Arzt.

Ich ginge zum Arzt, wenn ich krank wäre.

(Hasta olsam, doktora giderim.)

b) Geçmiş zaman (Vergangenheit)

Wenn ich krank gewesen wäre, wäre ich zum Arzt gegangen.

Wäre ich krank gewesen, wäre ich zum Arzt gegangen.

Ich wäre zum Arzt gegangen, wenn ich krank gewesen wäre.

(Hasta olsaydım, doktora giderdim.)

Şimdide bununla ilgili örnekler verelim:

wenn du mitkämeest, würdest du ihn kennen~~er~~lernen.

(Eğer birlikte gelseydin, onu tanırdın.)

Ich wünle mir einen Anzug karufen, wenn mein Vater mir Geld~~i~~ schickte.

(Babam bana para gönderirse, kendime bir elbise satın alırım.)

Wenn du mir hundert Mark gäbest, täte ich diese Arbeit nicht.

(Eğer bana 100 Mark verirsen, bu işi yapmam)

Wenn ich Zeit habe, besuche ich meinen Onkel.

Leider habe ich keine Zeit, darum besuche ich ihn nicht.

Aber:

Wenn ich Zeit hätte, würde ich meinen Onkel besuchen.

Hätte ich Zeit, (so) würde ich meinen Onkel besuchen.

(Vaktim olsa, amcamı ziyaret ederim.)

Wenn er reich ist, kann er eine Weltreise machen.

Leider ist er nicht reich, darum kann er keine Weltreise machen.

Aber:

Wenn er reich wäre, könnte er eine Weltreise machen.

Wäre er reich, dann könnte er eine Weltreise machen.

(Şayet o zengin olsa, bir dünya gezisi yapabilir.)

Ich habe den Regenschirm vergessen, darum bin ich pudelnass geworden.

Aber:

Wenn ich den Regenschirm nicht vergessen hätte, wäre ich nicht pudelnass geworden.

(Eğer şemsiyeyi unutmasaydım, sırılsıklam olmazdım.)

Wenn das Telefon nicht geklingelt hätte, wäre ich nicht aufgewacht.

(Şayet telefon çalmasaydı uyanmazdım.)

Wenn ich meinen Freund getroffen hätte, hätte ich mit ihm gesprochen.

(Eğer arkadaşşıma rastlasaydım, onunla konuşurdum.)

2.2.4.2.3. Karşılaştırma Cümlelerinde (Irreale Vergleichssätze)

Gerçek dışı mukayese cümlelerinde als ob, als, als wenn, wie wenn bağlaçları ile beraber konjunktiv kullanılır. Bu bağlaçların hepsinin anlamları aynıdır.

Burada konjunktiv sadece esas cümle (hauptsatz)den sonra gelen yan cümlede bulunur. Esas cümlede özellikle bir sıfattan veya bir zarftan önce "so" bulunur(1).

Zamanlara göre örnekler verelim(2):

a) Şimdiki Zaman (Gegenwart)

Er ist kein Deutscher (O alman değil)

Fakat

Er spricht so gut Deutsch wie ein Deutscher.

(O bir alman gibi iyi almanca konuşuyor)

Er spricht so gut Deutsch, als ob er ein Deutscher wäre.
wie wenn

(O bir almanmış gibi iyi almanca konuşuyor.)

(1) GRIESBACH, s.82.

(2) KARABACZAK - KASPER, s.89.

b) Gelecek Zaman (Zukunft)

Wir werden uns bald wiedersehen (Biz hemen görüşeceğiz.)

Fakat

Sie weinte beim Abschied, als ob
als wenn wir uns nie mehr
wie wenn wiedersehen würden.

(O vedalaşmada bizimle hiç görüşmeyecekmiş gibi ağlıyordu).

c) Geçmiş Zaman (Vergangenheit)

Er hat vor einigen Stunden gegessen. (O birkaç saat önce yemek yedi).

Fakat

Er hat solchen Hunger, als ob
als wenn er tagelang nicht
wie wenn gegessen hätte.

(O günlerce yemek yememiş gibi aç.)

2.2.4.2.3.1. Karşılaştırma Cümlelerinde Zaman İlişkisi(1)

a) Yan cümle ve Temel cümlenin olayı aynı zamanda olursa, yan cümledeki Konjunktiv Irrealis şimdiki zaman çekimine uğrar.

Z.B. Er schaute mich an, als ob er mich nicht verstünde.

Er schaute mich an, als ob er mich nicht verstünde.

(1) KARABACZAK - KASPER, s.90.

b) Şayet yan cümlenin olayı temel cümlenin olayından önce olursa, yan cümledeki konjunktiv irrealis geçmiş zaman çekimine uğrar.

Z.B. Er tut, als ob er mich noch nie gesehen hätte.

Er tat, als ob er mich noch nie gesehen hätte.

c) Şayet yan cümle olayı gelecekte olacak ise, konjunktiv irrealis "infinitiv + würden" şeklini kullanıyoruz.

Z.B. Er sieht so aus, als ob er bald sterben würde.

Er sah so aus, als ob er bald sterben würde.

Bu cümlelerde iki bağlaçtan "als ob-als wenn" ikincisini atabiliriz, yani kısaltabiliriz. "wie wenn" kısaltamayız.

Z.B. Er versteht mich gut. (O beni iyi anlıyor.)

Aber: Er schaut mich an, ^{als ob} als wen er mich nicht verstünde.

Kısa: Erschaut mich an, als verstünde er mich nicht.

(O bana beni anlamıyormuş gibi bakıyor.)

Şimdi de karışık bazı örnekler verelim:

1. Er gibt so viel Geld aus, als wäre er ein Millionär.

(Sanki milyonermiş gibi çok para harcıyor).

2. ~~T~~un Sie so, als ob sie zu Hause wären.

(Sanki evdeymişsiniz gibi davranın.)

3. Hans sieht aus, als ob er krank wäre.

, als wenn er krank wäre.

, als wäre er krank.

(Hans hastaymış gibi görünüyor.)

4. Gerda tat so, als ob sie uns nicht gesehen hätte.

, als wenn sie uns nicht gesehen hätte.

, als hätte sie uns nicht gesehen.

(Gerda bizi görmemiş gibi yaptı.)

Eğer mukayese cümlesi bir sifata (Adjektiv) veya zarfa (Adverb) bağlıysa bağlaç olarak "als dass" kullanılır(1).

Ich habe zu wenig Geld, als dass ich ein Haus kaufen könnte.

(Bir ev alabileceğimden daha az param var.)

Es ist schon zu spät, als dass mein Vaterk noch im Büro wäre.

(Saat, babamın büroda olabileceğinden daha geç.)

2.2.4.2.4. İfade Cümlelerinde

Gerçek (Wirklichkeit)

1. Er hat keine Arbeit

(Onun işi yok.)

Gerçek Olmıyan (Nicht-Wirklichkeit)

1. Ich hätte Arbeit (wenn ich

an seiner stelle wäre).

((Onun yerinde olsam) işim

olurdu.)

(1) GRIESBACH, s.82.

2. Er schläft immer noch
(O hala uyuyor)	2. So lange könnte ich nicht schlafen.
(Ben o kadar uyuyamazdım.)
3. Walter wartet, immer noch.
(Walter hala bekliyor)	3. So lange könnte ich nicht warten.
(Ben o kadar bekliyemezdim.)
4. Herr Müller hat ein neues Haus gekauft.
(Bay Müller yeni bir aldı).	4. Ich hätte das Haus nicht gekauft.
(Ben evi alamazdım.)
5. Er hat einen Roman gelesen.
(O bir roman okudu)	5. Ich hätte den Roman nicht gelesen.
(Ben romanı okumazdım.)
6. Er ist nach Indien gefahren.
(O Hindistan'a gitti.)	6. Ich wäre nicht nach Indien gefahren.
(Ben Hindistan'a gitmezdim.)
7. Er kann den Koffer tragen
(O bavulu taşıyabiliyor.)	7. Ich könnte ih n nicht tragen.
(Ben onu taşıyamazdım.)

2.2.4.2.5. Nazikçe Rica ve Soru Cümlelerinde (Häflishe Bitte und Frage)

Konjunktiv II çok kibar ricalar ve sorular için de kullanılabilir. Bu durumlarda genellikle modal fiillerin

Konjunktiv II'sinden yararlanılır(1).

Örnekler

1. Dürfte ich sie bitten, das Fenster zu schliessen?
(Sizden pencereyi kapamanızı rica edebilir miyim?)
2. Dürfte ich sie einen kleinen Moment stören?
(Sizi bir dakika rahatsız edebilir miyim?)
3. Könnten Sie mir bitte sagen, wie ich zum Bahnhof komme?
(İstasyona nasıl gidebilirim, söyler miydiniz?)
4. Könnten sie bitte etwas spä["]ter kommen?
(Biraz daha sonra gelemez misiniz?)
5. Sollest du jetzt nicht nach Haus gehen?
(Şimdi eve gitmiyecek miydin?)
6. Könnten sie mir helfen?
(Bana yardım eder miydiniz?)

Ayrıca "haben" ve "sein" fiillerinin Konjunktiv II'si ve "würde + Infinitiv" de bu tür anlatımlarda kullanılır.

Örnekler

1. Ich hätte gern ein Pfund Tomaten.
(Yarım kilo domates rica edecektim.)
2. Ich hätte gern eine Auskunft über einen Flug nach Antalya.
(Antalya'ya uçuş hakkında bilgi rica edecektim.)

(1) ÜZSOY, s.155.

3. Wären Sie so freundlich, mir die genaue Zeit zu sagen?

(Bana tam saati söylemek lütfunda bulunur musunuz?)

4. Würden sie wohl einen Angenblick warten?

(Lütfen bir dakika bekler misiniz?)

5. Würden sie mich bitte morgen um 7 Uhr wecken?

(Yarın beni saat 7'de uyandırır mısınız?)

6. Würden sie mir bitte eine scheibe Brot reichen?

(Bana bir dilim ekmek verir misiniz?)

2.2.4.2.6. Yaklaşım İfade Eden Cümlelerde (Irreale Annäberung)

"Beinahe" veya "fast" kelimeleri ile birlikte bir işin son anda olmadığını ifade eder(1).

Örnekler

1. Ich hätte die Prüfung beinahe nicht bestanden.

(Sınavı neredeyse başaramıyacaktım.)

2. Beinahe (fast) hätte ich alles gesagt.

(Az kalsın herşeyi söyliyecektim.)

3. Fast wäre er vor Angst gestorben.

(Az kalsın korkudan ölecekti.)

(1) GRIESBACH, s.84.

4. Beinahe hätte ich es vergessen.

Az kalsın unutacaktım.

5. Fast hätte ich das Grosse Los gewonnen.

Az kalsın büyük ikramiyeyi kazanacaktım.

2.3. TÜRK DİLİNDE KİP (MODUS)

Kip konusuna girmeden önce fiil kavramına bir göz atalım.

FIİL: Dilbilgisinde şahıs, zaman, kip göstererek, bir oluşu, ya da eylemi anlatan kelimeye "fiil" denir(1).

Fiiller söz bölüklerinden biridir. Cümle dediğimiz, bir maksadı eksiksiz anlatan söz bütünü, ancak fiillerle -ya da fiil görevinde kullanılan sözcüklerle- kurulabilir. Bu bakımdan fiillerin dilimizdeki yeri ve önemi büyüktür.

Örneğin: Aşağıdaki sözcükler birer fiildir:

Bil-, anla-, çalış-, oku-.

Çünkü bunlar, yapılması gerekli birtakım eylemleri bildiriyorlar. Fiillerde temel kavram eylemdir. Yani fiiller, bir eylem bildiren sözcüklerdir. Bununla birlikte, fiillerde eylem kavramının yanında durum ve oluş kavramları da vardır.

(1) Yeni Hayat Ansiklopedisi, Doğan Kardeş Yayınları, Kral Matbaası, İstanbul, 1979, s.1250.

Örneğin:

Arkadaşlar sinamaya gittiler. (Eylem)

Çocuklar yatıyor. (Durum)

Bitkiler, verimli topraklarda yetiştir. (Oluş)

Fiillerin bu üç kavramdan birisini anlatmasını kesin bir sınıflama saymamalıdır. Eylem bildiren bir fiil, yerine ve kullanımına göre durum, oluş anlamı da verebilir.

Bazı fiillerin de hangi anlamı bildirdikleri her zaman kesin olarak söylenemez. Bu nedenlerden dolayı, ister durum, ister oluş bildirsınler, fiillerin başılaca görevleri bir eylemle ilgili bulunmalarıdır. Durum da, oluş da eylemin birer görünüşünden başka bir şey değildir.

Türkdilinde her fiilde üç boyut vardır. Bu boyutlar şunlardır:

1. Eylem, 2. Zaman, 3. Şahıs. Bu üç boyutun bileşkesine de KİP diyoruz(1).

Daha açık bir ifade ile söyleyecek olursak, KİP: Eylemlerle dile getirilen hareket, olay, oluş ve kılınışıla ilgili anlatım biçimlerine verilen addır. Bu biçimlerden bazısında, bir olayı haber verme, gösterme

(1) Hizmet DİZDAROĞLU, Türkçede Fiiller, T.D.K. Yayınları: 216, Ankara, 1963, s.5.

ya da bir koşula bağlama, bazısında da bir istek, dilek ya da buyurma söz konusudur(1).

Bir başka deyişle KİP: Dilbilgisinde fiillerin işleri, hareketleri durumları, ya da dilek kavramı ile bildirirken aldığı şekillerdir(2).

Şimdi de örnek cümlelerle açıklamaya çalışalım:

Ne güzel dönüyor çemberim;

Hiç bitmese horoz şekerim!

(C. Sıtkı Tarancı)

"Ne güzel dönüyor çemberim" cümlesindeki (dönüyor) fiili, bir hareketin, yani dönme eyleminin şimdiki zamanda yapılmakta olduğunu bildiriyor.

"Hiç bitmese horoz şekerim!" cümlesindeki (bitmese) fiili ise, bir oluşun, (Yani bitme oluşunun) son bulmamasını diliyor. "Dinme" eylemine zaman, "bitme" oluşuna da dilek anlamı katabilmemiz için; kök ya da gövdeye çekim ekleri ulayarak bu fiillerin kalıbını değiştiriyoruz.

Örnek:

(1) Neşe ATABEY - İbrahim KUTLUK - Sevgi ÖZEL, Sözcük Türleri, T.D.K. Yayınları: 201, Ankara, 1983, s.239.

(2) Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, s.79.

<u>Kök</u>	<u>Çekim Eki</u>	<u>Fiil Kipi</u>	<u>İlgili Bulunduğu Anlam</u>
dön-	- se	dönse	dilek
dön-	- sün	dönsün	
dön-	- meli	dönmeli	
bit-	- ti	bitti	zaman, bildirme
bit-	- yor	bitiyor	
bit-	- ecek	bitecek	

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, fiillerin bir bölümü eylemlerin yapıldığını, yapılacağını, yapılmakta olduğunu haber verir; bir bölümü ise, eylemin yapılmasıyla ilgili bir dileği, isteği belirtir.

Birinci gruptaki fiillere bildirme kipleri, ikinci gruptaki fiillere de Dilek Kipleri denir(1).

Türkçe'de dokuz fiil kipi vardır. Bu kiplerden beşi haber kipi, dördü de dilek kipidir.

BİLDİRME KİPLERİ

Kip Takısı

1. Dili geçmiş zaman kipi	- di
2. Mişli geçmiş zaman kipi	- miş
3. Şimdiki zaman kipi	- yor
4. Gelecek zaman kipi	- ecek
5. Geniş zaman kipi	- r

(1) DİZDAROĞLU, s.8.

<u>DİLEK KİPLERİ</u>	<u>Kip Takısı</u>
1. Dilek-şart kipi	- se
2. İstek kipi	- e
3. Gereklik kipi	- meli
4. Emir kipi	yoktur.

2.3.1. Bildirme Kipleri

Eylemin belirttiği kavramın geçmişle, şimdiyle, gelecekle ya da geniş bir süreyle ilgili olduğunu bildirme gibi görevleri bulunduğundan, bunları bildirme (haber) kipleri olarak belirliyoruz(1).

Bildirme kipleri, olumlu ya da olumsuz olarak, yapılan veya yapılacak olan hareketleri haber verdiği göre hareketin zamanını da gösteriyor demektir. Şu halde fiillerin zaman bildiren bütün çekimleri şekil bakımından bildirme kipleri içinde toplanırlar. Yani bildirme kiplerini yapan şekil ekleri aynı zamanda zaman ekleri durumundadırlar. Hatta, şekil fonksiyonları aynı olduğu, ancak zaman bakımından birbirinden ayrıldıkları için bu ekler zaman fonksiyonları ile anılırlar: geniş zaman eki, gelecek zaman eki gibi. Aynı şekilde bildirme kipleri de zaman kipleri olarak zamanlarına göre adlandırılırlar. Fiil çekiminde ikisi geçmiş zaman

(1) ATABEY - KUTLUK - ÖZEL, s.240.

olmak üzere beş zaman vardır: belirli geçmiş (-di'li geçmiş ya da görülen geçmiş) zaman, belirsiz geçmiş (-miş'li geçmiş veya öğrenilen) zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman(1).

İşte haber (bildirme) kipleri fiillerin bu beş zamanı karşılayan belirli geçmiş (-Di'li geçmiş) zaman, belirsiz geçmiş (-Miş'li geçmiş) zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman şekilleridir.

Bu kipler, eylem kök ya da gövdelerine, yukarıda saydığımız zamanları belirten eklerin getirilmesiyle kurulur; çekiminin gerektirdiği kişi eklerini alır. Türkçe'de zaman ekleri ile haber kipleri ekleri aynıdır.

Şimdi bunları tek tek ele alarak inceleyelim.

2.3.1.1. Di'li Geçmiş Zaman Kipi

Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç sakladı;

Bir dakika araba yerinde durakladı...

Geçidi atlayınca şaşırdım sevincimden.

Atlarımız çözüldü... girdik handan içeri.

HAN DUVARLARI (Faruk Nafiz Çamlıbel)

Sen onları görmedin; koşarak gittiler...

(1) Muharrem ERGİN, Türkçe Dilbilgisi, Boğaziçi Yayınları A.Ş., İstanbul, 1986, s.289.

Yukarıdaki altı çizili sözcükler -di'li (belirli) geçmiş zaman kipindedir. Yapılışı.- Eylem tabanlarına (kök ya da gövdelerine) -di eki getirilerek yapılır. Bu ek:

a) İster ünlü, ister ünsüzle bitsin, bütün fiil köklerine doğrudan doruya ulanır.

bil-di, yaz-dı, oku-du, yürü-dü.

b) Sesli uyumuna göre -di, -dı, -du, -dü biçimlerine girer.

gel-di, kal-dı, bul-du, gör-dü.

c) Sert sessizle biten fiil tabanlarına gelirse, d sesi sertleşerek t olur.

aç-tı, yak-tı, sap-tı, bas-tı.

Yani, dilimizde bu kip -dı (-di, -du, -dü; -tı, -ti, tu, -tü) ekleriyle kurulur.

Çekimi:

Geldim, yazdın, okudu, güldük, içtiniz, korktular...

Örneklerinde görüldüğü gibi tekil ve çoğul kişi takıları alarak çekimlenir. Çekimi bir eylemde tekrarlıyalım:

	<u>Tekil</u>	<u>Çoğul</u>
1. Kişi	gel-di-m	gel-di-k
2. Kişi	gel-di-n	gel-di-niz
3. Kişi	gel-di	gel-di-ler

Kişi takıları şunlar oluyor:

1. Kişi	-m	-k
2. Kişi	-n	-niz
3. Kişi	-	-ler.

Anlamı:

a) Eylemin sözel anlatılmasından önce ve içinde bulunulan zamandan daha önce yapıldığını kesin olarak belirtir(1):

Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle!

Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle...

AKINCI (Yahya Kemal Beyatlı)

b) Eylemin yapıldığına, söylenen tanık olmuştur ya da o olayı yaşayanlardan bizzat duymuştur.

Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı (ben işittim).

Bir dakika araba yerinde durakladı (ben gördüm, ben duydum)

(Faruk Nafiz Çamlıbel)

- Fatih, İstanbul'u fethetti (olay, tarihlerin tanıklığıyla kesin bir gerçektir).

Di'li geçmişin olumsuz biçimi -ma(-me) ekiyle yapılır(2).

(1) Tahir Nejat GENCAN, Dilbilgisi, T.D.K. Yayınları: 418, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979, s.276.

(2) ATABEY - KUTLUK, s.241.

kal-ma-dı-m	kal-ma-dı-k
kal-ma-dı-n	kal-ma-dı-nız
kal-ma-dı	kal-ma-dı-lar.

Di'li geçmişin sorulu biçimi ise mi (mi, mu, mü) soru ekiyle yapılır:

kaldım mı?	kaldık mı?
kaldın mı?	kaldınız mı?
kaldı mı?	kaldılar mı?

Olumsuz sorulu olarak da kullanılırlar: kalmadım mı? kalmadın mı? kalmadı mı?.. gibi.

2.3.1.2. Miş'li Geçmiş Zaman Kipi

- Hey Rabbim, ne aksi dünya!
 "Zenginlere at vermişsin,
 Kuşlara kanat vermişsin,
 Bana bir merkep yok mu ya?"

NASRETTİN HOCA (Fuat Köprülü)

Kendimi kaptırarak tekerleğin sesine,
Uzanmışım, kalmışım yıylının şiltesine.

HAN DUVARLARI (Faruk Nafiz Çamlıbel)

Orhan, Erzurum'a gitmiş, arkadışları da Kars'a gitmişler.
 Beni dün aramışsın, aramışsınız...

Yukarıdaki altı çizili sözcükler -miş'li (sanılı) geçmiş zaman kipindedir.

Yapılışı:

-Kip ve zaman takısı- miş'tir. Bu takı:

a) İster sesli, ister sessizle bitsin, bütün fiil köklerine doğrudan doğruya ulanırlar.

bil-miş, yaz-mış, oku-muş, yürü-müş.

b) Sesli uyumuna göre -miş, miş, muş, müş biçimlerine girer.

al-mış, gel-miş, bul-muş, gör-müş.

Çekimi:

	<u>Tekil</u>	<u>Çoğul</u>
1. Kişi	bil-miş-im	bil-miş-iz
2. Kişi	bil-miş-sin	bil-miş-siniz
3. Kişi	bil-miş	bil-miş-ler

Şu kişi takılarıyla çekimleniyor:

1. Kişi	-im	-iz
2. Kişi	-sin	-siniz
3. Kişi	-	-ler

Anlamı(1):

a) Zaman bakımından -di'li (kesin) geçmiş kipi gibidir; işlerin sözden önce olduğunu bildirir.

b) Kesinlik bakımından ayrılırlar:

- di'li geçmişte işin yapıldığı kesindir.

(1) GENCAN, s.277-278.

-miş'li (sanılı) geçmişte bu kesinlik anlatana göre olasıdır. Söyleyen kendisi görüp, duymamış; başkalarından işitmiştir ya da belgeselliğinden kuşku duymaktadır.

Orhan bir ev almış. (Aldığını görmedim; söylediler)

Yalnız -miş'li geçmiş zamanın üçüncü tekil ve çoğul şahısları -dir takısı alabilir: bilmiş-tir, bilmişler-dir. Bu durumda -dir takısı bu kipe kesinlik anlamı katar.

c) İşin yapıldığını kesinlikle kavrayamamış; farkında olmaksızın yapılış anlamlarında kullanılır:

Başladım uyku taharrisine, lakin ne gezer?

Sızmışım bir aralık neyse yorulmuş da meğer

Ortalık açmış, uyandım; dedim, artık gideyim...

SEYFİ BABA (Mehmet Akif Ersoy)

ç) Bu kip masallarda şöyle kullanılır: Burada gizli anlam vardır. Bununla anlatan dinleyene "tasavvur et, gözlerinin önünde canlandır" demektedir(1).

Bir varmış, bir yokmuş... Annesi söylemiş, Keloğlan dinlememiş; almış başını, gitmiş gurbete...

d) Şaşma, şaşartma durumlarında kullanılır:

Bak bak!... karşiki tepelere kar yağmış!

(1) GENCAN, s.277.

e) Bu kip, acıları, üzüntüleri anlatmaya elverişlidir:

Gama tebdil olmuş üfletin çağı!

Güller kurumuş, son kuş uzaklaşmış ufuktan;

Sönmüş hep ocaklar ve hep ölmüş kelebekler;

Sorsam şu uçuk yüzlü ve yaş gözlü çocuktan

Atiden acep elleri böğründe ne bekler.

(Cenap Şehabettin)

f) Bu kip ton değişikliğiyle öğünme ve böbürlenmelerde kullanılır0

Biz öylelerini çok görmüşüz...

Bu kipi olumsuzları -ma (-me) olumsuzluk eki ile yapılır(1):

kal-ma-mış-ım

kal-ma-mış-ız

kal-ma-mış-sın

kal-ma-mış-sınız

kal-ma-mış

kal-ma-mış-lar

-Miş'li geçmiş zaman çekimi, soru ekini kişi ekinden önce alır ve ayrı yazılır:

kalmış mıyım?

kalmış mıyız?

kalmış mısın?

kalmış mısınız?

kalmış mı?

kalmışlar mı?

Olumsuz sorulu biçimleri de vardır: Kalmamış mıyım? Kalmamış mısın? Kalmamış mı? gibi.

(1) ATABEY - KUTLUK - ÖZEL, s.242.

2.3.1.3. Şimdiki Zaman Kipi

Kar yağıyor. Çocuklar kar topu oynuyorlar. Ne duruyorsunuz?
Niçin oynamıyorsunuz? Anlamıyorum...

Bulutların ardında gün yanmadan sönüyor,
Höyükler bir ldağ gibi uzakta görünüyor.

HAN DUVARLARI (Faruk Nafiz Çamlıbel)

Yine yukarıdaki altı çizili sözcükler şimdiki zaman kipindedirler.

Yapılışı

Kip ve zaman takısı -yor dur. Bu takı:

a) Yuvarlak sesli ile (o, ö, u, ü) biten fiil köklerine doğrudan doğruya ulanır.

doku-yor, yürü-yor, oku-yor, sürü-yor.

b) Düz sesli ile (e, a) biten fiil köklerine gelirse, düz sesli darlaşır.

anla-, anlı-yor; dinle-, dinli-yor

bağla-, bağlı-yor; inle-, inli-yor.

Düz sesli ile biten fiil kökünde yuvarlak bir sesli varsa, bu darlaşan sesli, şive aykırılığını önlemek için, yuvarlaklaşır.

Söyle-, söylü-yor; horulda-, horuldu-yor.

gürle-, gürlü-yor; kokla-, koklu-yor.

c) Sessizle biten fiil köklerine dar bir sesli ile bağlanır.

al-ı-yor, kaç-ı-yor, bil-i-yor, bitir-i-yor.

ç) -yor takısı, büyük sesli uyumu kuralına uymaz. Fiil kökünün sın hecesinde ister ince, ister kalın sesli bulunsun, -yor takısı hiç değişmez.

gez-i-yor, çevir-i-yor, anlat-ı-yor, çalış-ı-yor.

Aşağıdaki cümleler, şimdiki zaman kipindeki fiillerle kurulmuştur.

Huşuma gidiyor dolaşması yollar içinde

(Fazıl Hüsnü Dağlarca)

Bak, ağlıyor vatan yine, bak, anne ağlıyor!

(Tevfik Fikret)

Çekimi:

	<u>Tekil</u>	<u>Çoğul</u>
1. Kişi	oku-yor-um	oku-yor-uz
2. Kişi	oku-yor-sun	oku-yor-sunuz
3. Kişi	oku-yor	oku-yor-lar.

Not: Şimdiki zamanın üçüncü tekil ve çoğul şahısları, -dir takısı alabilir: okuyor-dur, okuyarlar-dır. Bu durumda anlam daha kesinleşir(1).

(1) DİZDAROĞLU, s.13.

Şu kişi takılarıyla çekimleniyor:

1. Kişi	-um	-uz
2. Kişi	-sun	-sunuz
3. Kişi	-	-lar

Anlamı

a) Şimdiki zaman kipi eylemin içinde bulunduğumuz zamanda başladığını ve sürmekte olduğunu anlatır.

koş-u-yor, söy-lü-yor, gel-i-yor, sev-i-yor

b) Geçmişte başlayıp şimdiki zamana sürgelen olaylar da bu kip ile anlatılır.

iki yıldan beri kitap yazıyor. Yıllardır İngilizceye çalışıyorum. On günden beri kar yağıyor.

c) Şimdiki zaman kipi yakın gelecek için de kullanırız:

Peki, yarın başlıyorum, Aybaşında sergimiz açılıyor.

Olumsuzluk eki -ma (-me), -ı-yor ekinden önce gelir ve yukarıdada değindiğimiz gibi ses değişimine uğrar. Çekimi şöyledir:

kal-mı-yor-um	kal-mı-yor-uz
kal-mı-yor-sun	kal-mı-yor-sunuz
kal-mı-yor	kal-mı-yor-lar

Şimdiki zaman kipinin soru ekiyle çekimi:

kalıyor <u>muyum?</u>	kalıyor <u>muyuz?</u>
kalıyor <u>musun?</u>	kalıyor <u>musunuz?</u>
kalıyor <u>mu?</u>	kalıyorlar <u>mı?</u>

Aynı kipin olumsuz sorulu biçimi de vardır(1):
kalmıyor muyum? kalmıyor musun? kalmıyor mu? gibi.

2.3.1.4. Gelecek Zaman Kipi

Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin.
Bir gün yapacak fen şu siyah toprağı altın;
Her şey olacak kudret-i irfanla ... inandım.

(Tevfik Fikret)

Ben söyliyeceğim, arkadaşlar gelecekler, birlikte,
kıra gideceğiz...

(Nahit Ulvi Akgün)

Yukarıda altı çizili sözcükler gelecek zaman
kipindedirler.

Yapılışı:

Kip ve zaman takısı -ecek'tir. Bu takı:

a) Ünsüzle biten fiil kök ya da gövdelerine
doğrudan doğruya ulmanır.

gör-ecek, gül-ecek, tut-acak, kaldır-acak.

b) Ünlü ile biten fiil köklerine ulandığı zaman
araya bir y kaynaştırma harfi girer.

çürü-y-ecek, bürü-y-ecek, koru-y-acak, oku-y-acak.

(1) ATABEY - KUTLUK - ÖZEL, s.243.

c) Düz sesli ile biten fiil köklerine ulandığı zaman düz sesli darlaşır.

Söyle, söyli-y-ecek; anla, anlı-y-acak; dinle, dinli-y-ecek; bağla, bağlı-y-acak.

ç) Sesli uyumuna göre -ecek, -acak biçimlerine girer.
gel-ecek, bak-acak, otur-acak.

Bu konu ile ilgili gelecek zaman kipindeki fiillerle bir kaç örnek verelim:

Demek sen Ahmet ile evleneceksin ve bu senin bahtiyarlığın olacak. Şimdi Behiye hanım görecek, meraklanacak, yine feryadı ayyuka çıkacak.

(Hüseyin Rahmi Gürpınar)

Çekimi:

	<u>Tekil</u>	<u>Çoğul</u>
1. Kişi	gül-eceğ-im	gül-eceğ-iz
2. Kişi	gül-ecek-sin	gül-ecek-siniz
3. Kişi	gül-ecek	gül-ecek-ler

Yine bu çekimde de görüldüğü gibi birinci tekil ve çoğul kişilerde k harfi yumuşayarak ğ olur.

Üçüncü tekil ve çoğul şahısları -dir takısı alabilir:

gülecek-tir, gülecekler-dir.

Bu durumda anlam daha kesinleşir.

Gelcek zaman kipinin kişi çekim takıları Şunlardır:

1. Kişi	-ım	-ız
2. Kişi	-sın	-sınız
3. Kişi	-	-lar

Anlamı:

a) İleride gerçekleştirilmesi planlanan eylemi, oluğu anlatır ve eyleminm sözle anlatımından sonra olacağını, yapılacağını bildirir.

Yarın Ankara'ya gideceğiz; Evden ne zaman taşınacaksınız?

b) Geniş zamanın gereklik anlatımına karşılık gelecek kipi kesin emir anlatımı ile kullanılır:

Çiçekleri hergün sulayacaksın; Yarın işe buradan başlayacaksın. O parayı hemen ödeyecek, yoksa...

c) Genel olarak geçmiş bir zamanda gelecek olan bir kılışı anlatır. Ancak bu kullanışta çeşitli anlatımları vardır(1).

O akşam tiyatroya gidecektim, erken çıktım.

İşe baylıyacaklardı, beni çağıldılar. Motor koyacaktınız, koymuşsunuz.

Burada işin gerçekleştiği anlaşılır. Yine aynı kip işin gerçekleşmediğini de anlatabilir:

(1) Tahsin BANGUOĞLU, Türkçenin Grameri, T.D.K. Yayınları: 528, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s.467.

Bu yarışmayı sen kazanacaktın. Sözde burada buluşacaktık.
Telgraf çekecektim, vazgeçtim. Bir şey diyecektim,
ah unuttum.

Yine bu zaman kipinde de olumsuzluk eki -ma
(-me) fiil köküne gelecek zaman kip eki -ecek (-acak)
dan önce gelir.

kal-ma-y-acak-ım	kal-ma-y-acağ-ız
kal-ma-y-acak-sın	kal-ma-y-acak-sınız
kal-ma-y-acak	kal-ma-y-acak-lar.

Bu kipi sorulu biçim mı soru ekiyle yapılır:

kalacak <u>mıyım?</u>	kalacak <u>mıyız?</u>
kalacak <u>mısın?</u>	kalacak <u>mısınız?</u>
kalacak <u>mı?</u>	kalacaklar <u>mı?</u>

Bu kipi olumsuz sorulu biçimi de şöyledir:
kalmayacak mıyım? kalmayacak mısın? kalmayacak mı?

2.3.1.5. Geniş Zaman Kipi

Alcak yere yatma sel alır
Yüksek yere yatma yel alır.

(Atalarsözü)

Şen adam güneşe benzer; girdiği yer aydınlanır.

(Cenap Şehabettin)

Kaynayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim.

Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.

Adam, aldırma da geç git, diyemem aldırırım;
Çiğnerim, çiğnenirim; hakkı tutar kaldırım.

(Mehmet Akif Ersoy)

Çalış başarırsın, başarırsınız; biz de bunları görür, seviniriz...

Yukarıda altı çizili sözcükler geniş zaman kipindedirler.

Yapılışı:

Kip ve zaman takısı -r'dir. Bu takı:

a) Sesli ile biten fiil köklerine doğrudan doğruya ulanır.

Söyle-r, ara-r, dinle-r, ağıla-r.

b) Sessizle biten fiil köklerine, kökteki seslinin düz ya da dar olduğuna göre, a, e, ı, i, u, ü, seslilerinden biriyle bağlanır.

kaç-a-r, bit-e-r, kal-ı-r, gel-i,r, bul-u-r, gör-ü-r.

c) Bir heceli eylem köklerinde, genellikle, geniş zaman eki -r'den önce düz geniş ünlü (e, a) gelmektedir:

Sev-er, koş-ar, an-ar, it-er, uç-ar, gir-er.

Kökleri çift ünsüzle bitenlerde durum değişmiyor:

Serp-er, kork-ar, art-ar, çent-er, sanc-ar...

Yine bir heceli köklerde -r'den önce dar ünlü (i, ı, u, ü) gelmektedir:

Al-ır, bil-ir, ol-ur, öl-ür, bul-ur.

ç) Bir heceli türemiş köklerde -r'den önce bir dar ünlü gelmektedir:

De-n-ir, ye-n-ir, ko-n-ur,

n'ler edilgenlik ekidir.

d) İki ve daha çok heceli eylem köklerinde de -r'den önce dar ünlü gelir:

Bildir-ir, göster-ir, bırak-ır, inan-ır, düşün-ür,
güzelleş-ir.

Aşağıdaki cümleler, geniş zaman kipindeki fiillerle kurulmuştur.

Bizim çopur ustanın çırağı kahveyi açar. Kül ateşinde bana bir kahve pişirir.

At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

Kutup yıldızı kuzeyi gösterir.

Çekimi:

	<u>Tekil</u>	<u>Çoğul</u>
1. Kişi	gez-er-im	gez-er-iz
2. Kişi	gez-er-sin	gez-er-siniz
3. Kişi	gez-er	gez-er-ler

Geniş zaman kipinin kişi çekim takıları şunlardır:

1. Kişi	-im	-iz
2. Kişi	-sin	-siniz
3. Kişi	-	-ler.

Anlamı:

Geniş zaman ekleri hem şekil, hem zaman ifade eden eklerdendir. Şekil eki olarak bildirme, zaman eki olarak da geniş zaman ifade ederler. Yani bu ekler eylemin sürekli tekrarını belirtir:

a) Eylemin her zaman yapıldığını, yapılacağını bildirir.

b) Alışkanlıkları anlatmaya yarar:

Her akşam içer, kumar da oynar.

c) Geniş zaman kipi, genel gerçeklerin anlatımına pek elverişlidir:

Balık suda yaşar, Dünya Güneş'in yöresinde döner,
Her yaşayan ölür.

Yine atasözlerinin, özdeyiş, genel yargı ve yasal tümcelerinin pek çoğunun eylemi geniş zaman kipidir:

Su uyur, düşman uyumaz. Başa gelen çekilir.

Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.

Bu yasayı Kültür Bakanı yürütür...

ç) Geniş zaman kipinin, gelecek zaman kipi anlamında kullanıldığı da görülür.

Topla, fırlat ne varsa, taş, iğne,

Şu muhitin ser-i rehilvetine.

O biraz belki canlanır ve senin

Zahmetin, himmetin ve fazlın için

Koyar elbet vatan, bu hasta nine,
Bir sıcak buse terli nasiyene!...

(Tevfik Fikret)

d) Çoban Mehmet, hemen koşar; köye haber verir;
gelirler, bakarlar. Kasabadan adliye memurları, doktorlar
gelir...

LEYLA VE MECNUN (Fuzuli)

Yukarıdaki altı çizili eylemler geçmiş zaman kipi yerine kullanılan geniş zaman kipleridir. Bu geniş zaman kipleri anlatıma canlılık katmaktadır.

Bu kipin olumsuzu diğerlerinden değişik olarak 1. tekil ve çoğul kişiler dışında -maz (-mez) ekiyle kurulur:

kal-ma-m	kal-ma-y-ız
kal-maz-sın	kal-maz-sınız
kal-maz	kal-maz-lar.

Olumsuz sorulu biçimde geniş zaman şöyledir:

kalmaz mıyımı?	kalmaz mıyız?
kalmaz mısın?	kalmaz mısınız?
kalmaz mı?	kalmazlar mı?

Örnekte görüldüğü gibi geniş zamanın olumsuz, sorulu biçiminde 1. tekil ve çoğul kişiler de -maz ekini almaktadır.

2.3.2. Dilek Kipleri (Tasarlama Kipleri)

Eylemlerin yapılışı, oluşların meydana gelişi, zamanla ilgili olarak bildirme yolu ile anlatıldığı gibi; dilekle ilgili olarak da belirtilebilir.

Örneğin: "Derslerime çalıştım." Cümlesindeki "çalıştım" fiili "çalışma" eyleminin geçmiş zamanda yapıldığını bildirmektedir. "Derslerime çalışayım" ya da "derslerime çalışmalıyım." cümlelerindeki "çalışayım, çalışmalıyım" fiilleri ise çalışma isteğini, çalışma tasarısını anlatmaktadır. Fakat bunlar bildirme kiplerinde olduğu gibi belirli bir zaman anlamı taşımazlar, genel olarak bir geniş zaman bildirirler.

Bir eylemin yapılmasını ya da bir oluşun meydana gelmesini dilek anlamı vererek anlatan kiplere DİLEK KİPLERİ denir(1).

Dilek kipleri, eylem kök ya da gövdelerine dilek, istek, gereklik ya da buyrum kavramları katan belli eklerin getirilmesiyle oluşurlar.

Konunun başında da belirttiğimiz gibi bu kipler: dilek-şart kipi, istek kipi, gereklik kipi, emir kipi olmak üzere dört kipden oluşur.

Şimdi bunları inceleyelim:

(1) ERGİN, s.289.

2.3.2.1. Dilek-Şart Kipi

Bildirdiği eylem ya da oluşta, kimi zaman da başka bir eylemin yapılmasına bir dileği koşul tutan fiil kipine DİLEK-ŞART kipi denir.

Dilek-Şart kipindeki fiiller, içten gelen bir özlemi, bir dileği bildirirler.

Dilek-Şart kipi ile dilek iki türlü belirtilir:

a) Bir eylemin yapılması, bir oluşun gerçekleşmesi candan istenir.

"Ah ne olurdu, bir gün ben de okuyup yazma öğrenebilsem"
Yarın bize gelsen, arkadaşlarla gelseniz (gelmenizi dilerim)

b) Bir eylemin yapılmasına, bir oluşun gerçekleşmesine kendi gösterdiği eylem şart koşulur.

"Herkes, evinin önünü süpürse bütün şehir temiz olur."

Şehrin temiz olması, herkesin evinin önünü süpürmesi koşuluna bağlanmıştır.

Birkaç kez okursa unutmayacak (unutmamasının koşulu birkaç kez okumaktır.)

Yapılışı:

Kip takısı -se'dir. Bu takı:

a) Sesli ya da sessizle biten fiil köklerine doğrudan doğruya ulanır.

gir-se, söyle-se, kal-sa, acı-sa.

b) Sesli uyumuna göre -se, -sa biçimlerine girer.

bil-se, yaz-sa, oku-sa.

Çekimi:

	<u>Tekil</u>	<u>Çoğul</u>
1. Kişi	gir-se-m	gir-se-k
2. Kişi	gir-se-n	gir-se-niz
3. Kişi	gir-se	gir-se-ler

Dilek-Şart kipinin kişi çekim takıları şunlardır:

1. kişi	-m	-k
2. Kişi	-n	-niz
3. Kişi	-	-ler

Dilek-Şart kipinin olumsuzluk eki -ma (-me) dir.

Bu ek çekimde kip ekinden önce gelir.

kal-ma-sa-m	kal-ma-sa-k
kal-ma-sa-n	kal-ma-sa-nız
kal-ma-sa	kal-ma-sa-lar.

Dilek-Şart kipinin sorulu çekimi:

kalsam mı?	kalsak mı?
kalsan mı?	kalsanız mı?
kalsa mı?	kalsalar mı?

Aynı kipin olumsuz sorulu biçimi:

kalmasam mı?	kalmasak mı?
kalmasan mı?	kalmasanız mı?
kalmasa mı?	kalmasalar mı?

Aşağıdaki cümleler, dilek-şart kipindeki fillerle kurulmuştur.

Keşki hepimiz üzerimize aldığımız işleri onlar kadar başarsak...

(Reşat Nuri Gündekin)

Keşki ne kendi ötse, ne tavukları yumurtlasa, ne de sabah rüzgarı ağaç yapraklarına dokunsa...

(Falih Rıfkı Atay)

Şayet dilek-şart kipindeki fiille kurulu bir cümle, başka bir cümleye şart koşuyorsa, dilek-şart kipindeki fiil birinci cümlede bulunur, ikinci cümlenin yüklemi de haber kiplerinden birisi olur(1).

Eğer horoz, uyandırıcı saat gibi ayarlanabilse, birkaç yüzünü birden korkulu rüyalar için kurup hazırlardık.

(Falih Rıfkı Atay)

2.3.2.2. İstek Kipi

Bir eylemin yapılması, bir oluşun meydana gelmesi isteğini ideale dönüştürüp emredencesine bir anlam gizlemesi yaparak anlatma şekline İSTEK KİPİ denir. Liderlerin konuşmalarında sık rastlanır.

(1) DİZDAROĞLU, s.16.

"Bu gök deniz nerede var?

Yürüyelim, arkadaşlar!"

(Ali Ulvi Elöve)

Bu örnekteki "yürüyelim" fiili ile "yürüme" isteğimizi anlatmış oluruz.

İstek kipinde eylemin olması isteniyor:

Yarın bir kitap alayım (=almayı istiyorum), gidelim (= gitmemizi istiyorum).

İstek kipinin öyküleme ve söylenti biçimleri dilek-şart kipi yerinde kullanılır.

Dün komşuda uslu oturaydın (=otursaydın) seni sinamaya götürecektim.

Yapılışı

Kip takısı -e'dir. Bu takı:

a) Sessizle biten fiil köklerine doğrudan doğruya ulanır.

bitir-e, kaçır-a, gel-e, bak-a.

b) Sesli uyumuna göre -e, -a biçimlerine girer.

c) Sesli ile biten fiil köklerine gelirse, takıdan önce araya y kaynaştırma harfi girer.

yürü-y-e, oku-y-a, uyu-y,a.

ç) Geniş düz sesli ile (e, a) biten fiil köklerine ulandığı zaman, düz sesli darlaşır.

dinle, dinli-y-e, topla, toplı-y-a.

Çekimi

	<u>Tekil</u>	<u>Çoğul</u>
1. Kişi	yaz-a-y-ım	yaz-a-lım
<u>2.</u> Kişi	yaz-a-sın	yaz-a-sınız
3. Kişi	yaz-a	yaz-a-lar

İstek kipinin kişi çekim takıları şunlardır:

1. Kişi	-ım	-lım
2. Kişi	-sın	-sınız
3. Kişi	-	-lar

Yine bu kipin de olumsuzluk eki -ma (-me) dir.

kal-ma-y-a-yım

kal-ma-y-a-lım

kal-ma-y-a-sın

kal-ma-y-a-sınız

kal-ma-y-a

kal-ma-y-a-lar

Bu kipin sorulu biçimi 1. tekil ve çoğul kişiler için olanların dışında pek kullanılmaz: kalayım mı? kalalım mı? Aynı kipin olumsuz sorulu biçiminde yine 1. kişilerin çok kullanıldığı görülür ve kimi zaman öteki kişilerin dilek-şart kipiyle karşılandığı olur: kalmayayım mı? kalmayalım mı? gibi(1).

Aşağıdaki cümleler istek kipindeki fiillerle kurulmuştur.

Dersler bitiyor, tatili şimdiden özliyelim.

(1) ERGİN, s.311.

Okuyalım Fuzuli divanını, beyitler arayalım onda, bulduğumuz güzelliklerle çoşalım.

2.3.2.3. Gereklilik Kipi

Bir eylemin yapılması ya da bir oluşun gerektiğini bildiren fiil kipine GEREKLİLİK KİPİ denir.

Bu kipteki fiillerde tasarlanan eylemin yapılmasında bir gereklik anlamı bulunur.

"Yazma ödevine başlarken önce bir plan yapılmalı, sonra duygu ve düşünceler yazılmalı" cümlesinde plan yapma gerekliliği belirtiliyor.

"Cehl ölmeli, zulm ölmeli, hak bulmalı kuvvet+ Cehlin, zulmün ölmesi; hakkın kuvvetlenmesi gerekmektedir."

Çalışmalıyız (= çalışmamız gereklidir).

Yapılışı

Kip takısı -meli'dir. Bu takı:

a) Sesli ve sessizle biten fiil köklerine doğrudan doğruya ulanır.

düşün-meli, başar-malı, belle-meli, acı-malı.

b) Ses uyumuna göre -meli, -malı biçimlerine girer.

dinle-meli, anla-malı.

Çekimi

	<u>Tekil</u>	<u>Çoğul</u>
1. Kişi	kal-malı-y-ım	kal-malı-y-ız
2. Kişi	kal-malı-sın	kal-malı-sınız
3. Kişi	kal-malı	kal-malı-lar

Birinci kişi takıları bu kipe y kaynaştırma harfiyle gelir. Gerekliliği pekiştirmek için 3. tekil kişilere -dir ekeylemi eklenebilir(1).

Bu kipin çekiminde şu kişi ekleri kullanılır:

1. Kişi	-ım	-ız
2. Kişi	-sın	-sınız
3. Kişi	-	-lar

Gereklik kipinin olumsuzu yine -ma (-me) ekiyle yapılır:

kal-ma-malı-y-ım	kal-ma-malı-y-ız
kal-ma-malı-sın	kal-ma-malı-sınız
kal-ma-malı	kal-ma-malı-lar

Aynı kipin soru biçimi şöyledir:

kalmalı mıyım?	kalmalı mıyız?
kalmalı mısın?	kalmalı mısınız?
kalmalı mı?	kalmalılar mı?

(1) GENCAN, s.369.

Aşağıdaki cümleler gereklik kipindeki fiillerle kurulmuştur.

yükselmeli, dokunmalı, alnın semalara.

Çocuklara aile terbiyesi verilmelidir.

Kalbimi tıkayan çarpıntıları bir yana itelemeli, yeniden yazılarıma dönmeliyim.

2.3.2.4. Emir Kipi

Eylemin yapılmasını ya da olmasını emir biçiminde anlatın fiil kipine emir kipi denir.

Güzel düşün, iyi hisset, yanılma, aldanma!

Ne varsa doğrudadır; doğruluk şaşar sanma!

(Tevfik Fikret)

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi doğrulukla ilgili isteğimizi emir yolu ile belirtmiş oluyoruz.

Yapılışı

Emir kipi, diğer dilek kiplerinden bazı özelliklerle ayrılırlar:

a) Kip ve zaman takısı yoktur. Birinci tekil ve birinci çoğul şahsı yoktur; çünkü emir veren, emir alan aynı şahıs olamaz.

b) İkinci tekil şahsında fiil, kip ve şahıs eki almaz. Böylece bütün fiil kök veya gövdeleri karşıdakilere emir tonu ile söylenirse, bu kipin

ikinci tekil şahsı olur. Yani bütün fiil kökleri karşımızdakilere verilen emir yerine geçer.

Oku, yaz, öğren, hazırlan.

c) İkinci çoğul şahsı, "in, -iniz" eklerinden birini alır.

Öğren-in, Öğren-iniz;, çalış-ın, çalış-ınız.

Sesli ile biten fiil köklerine, ikinci çoğul takısından önce "y" kaynaştırma harfi gelir.

Söyle-y,in, Söyle-y-iniz; anla-y-ın, anla-y-ınız.

ç) Üçüncü tekil şahıs -sin, üçüncü çoğul şahıs -sinler eklerini alır:

Öğren-sin, Öğren-sinler.

Çekimi

	<u>Tekil</u>	<u>Çoğul</u>
1. Kişi	-	-
2. Kişi	al	al-ın, al-ınız
3. Kişi	al-sın	al-sınlar

Yukarıdaki çekim tablosunda görüldüğü gibi ikinci çoğul şahıs takısı -in, -iniz biçimlerinde olabilir.

Anlamı

a) Bu kip eylemin yapılmasını buyurmak için kullanılır.

Bak, git, söyle, dinle!

b) Emir kipi dilek anlamında da kullanıldığı olur:

Kimsesizdir; incitme! gönlünü kırma! Hatta biraz dayardım ediver!

c) Yine dua yapılırken bu kip kullanılır.

Tanrım yavrumu koru; onu bize bağışla!

ç) Emir kipinin üçüncü kişisi dilek, umut, yalvarma anlamlarında kullanılır.

Tanrı yurdumuzu korusun! Tanrı yardımcımız olsun!

Güzel evin yıkılmasın! Pınarların kurumasın!

Tanrı seni namerde muhtaç etmesin!

d) Buyurma kiplerinin komut olarak ünlemleştigi sık görülür(1):

Bölük dur! Yaşasın! Sağa dön! Sağol! Bağışlayınız!

e) Tonlama ile emir kipi deyimlerde ve cümlelerde hakaretten yalvarmaya kadar varan değişiklikler gösterir:

Defol! Yıkılsın! Kısa kesin! Buyurun!

Üzülmezin! Affediniz! Lütfetsinler!

2.4. SONUÇ

i. Alman dili Hint-Avrupa (Indo-Europäische

(1) GENCAN, s.293.

Sprachfamilie) dil ailesine aittir. Bu dil ailesine dahil olan dillere bükümlü (flektierende Sprachen) diller denir. Bükümlü dillerde fiil çekimi sırasında fiil kökü değişir ve sözcüğün dilbilgisel değeri fiil kökünün uğradığı değişikliğe bağlıdır(1).

Örneğin:

trinken	-	trank	-	getrunken
i		a ya ve		u ya dönüşüyor.
gehen	-	ging	-	gegangen
e		i ye ve		a ya dönüşüyor.

Türk dili Ural-Altay dil ailesine dahildir. Bu dil ailesinden olan dillere de bitişimli veya bağlantılı (agglutinierende oder anfügende Sprachen) diller denir. Bu dillerde fiil kökü ile ekin birbirleriyle bittiği, birbirleriyle bağlantı kurduğu görülür. Fiil kökünde hiçbir değişiklik olmaz. Dilbilgisel bağlantıları olumsuzluk, zaman, kişi gibi çeşitli işlevleri olan ekler, değişmeyen fiil köküne eklenir.

(1) Doğan AKSAN, Her Yönüyle Dil, T.D.K. Yayınları: 439, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979, s.105.

Örneğin:

içmek - içti - içmiş

gitmek - gitdi - gitmiş

baş-la, baş-lat, baş-la-t-tır, baş-la-dım, baş-la-ma.

Örneklerde de görüldüğü gibi fiil kökünde hiçbir değişiklik olmuyor.

ii. Alman ve Türk dillerindeki kiplerin durumu:

Alman Dilinde Kip

Türk Dilinde Kip

a) Indikativ

a) Bildirme (haber) kipleri

b) Konjunktiv

b) Dilek kipleri.

c) Imperativ

Yukarıda da görüldüğü gibi Türk dilindeki bildirme kipleri Alman dilindeki Indikativ'i karşılamaktadır. Yine Türk dilindeki dilek kipleri Alman dilinde Konjunktiv (olasılık kipi) ni karşılamaktadır. Alman dilindeki Imperativ (emir) kipi başlı başına bir kip olmasına karşın, Türk dilinde emir kipi dilek kiplerine dahildir. Imperativ (emir) kipinde bir olasılık söz konusu olmadığı için Türk dilindeki emir kipi'de dilek kip grubundan ayrılarak tek başına bir kip olmasını uygun görüyoruz.

iii. Alman dilindeki konjunktiv (olasılık) kipinde fiil kökleri değiştiği ve cümledeki fiilin belirttiği iş ve oluşun real ya da irreal olduğunu fiil değişikliğinden anlamamıza rağmen, Türk dilinde

fiilin kökü herhangi bir değişikliğe uğramadığı için fiilin belirttiği iş ve oluşun real ya da irreal olduğunu fiil köküne eklenen eklerden yada bazı kelimelerden anlıyoruz.

Örneğin:

Wenn ich doch zeit hatte (Keşke vaktim olsa)

Wenn ich krank wäre (Hasta olacak olursam doktora giderim.)

Wenn Karl gesund wäre, würde er mit uns spielen

(Karl'ın sağlığı yerinde olsaydı bizimle oynardı.)

iv. Alman dilindeki dolaylı anlatımları konjunktiv ile anlatmamıza karşın, Türk dilinde dolaylı anlatımları İndikativmiş gibi anlatıyoruz.

Örneğin:

Ahmet sagte: "Ich gehe jetzt ins Kino". (Indikativ)

Ahmet sagte, dass er jetzt ins Kino gehe. (Konjunktiv)

(Ahmet, şimdi sinamaya gideceğini söyledi).

v. Alman dilinde konjunktivli cümlelerde konjunktion (bağlaç) kullanıldığı halde, Türk dilinde buna benzer bir bağlaç yoktur.

Örneğin:

Wenn ich gesund wäre, (Hasta olacak olursam,)

Hans sieht aus, als ob er krank wäre. (Hans hastaymış gibi görünüyor.)

Wenn er den Lehrer gesehen hätte, hätte er ihn gegrüsst.

(Öğretmeni görmüş olsaydı, onu selamlardı.)(Selamlamış olurdu)

3. ÇEVİRİ ANALİZİ

3.1. ALMAN DİLİNDEN TÜRK DİLİNE ÇEVİRİLMİŞ KONJUNKTİV ANLAMIN MODEL CÜMLELER ÜZERİNDE İNCELENMESİ

Bu konu için Alman diliyle yazılmış bir roman ve aynı eserin Türkçe çevirisini ele alarak orijinal eserden alınan Konjunktiv model cümleler ve aynı cümlelerin Türkçeye çevirisindeki konjunktiv anlamları görelim.

Almanca romanın adı: Billard um halb zehn (Saat dokuzbuçukta
bilardo)

Romanın yazarı : Heinrich Böll

Türkçeye çeviren : Mehmet Harmancı

1. Basım, Mart 1986

Oda yayınları, Coğaloğlu/İstanbul

H.B. "Alle Höflichkeit war in dieser Stimme auf die
Formel reduziert, als wenn er ihr statt wasser
H₂O angeboten hätte."(s.5.)

M.H. "Ama bu yeni sesinde olanca saygısı bir formüle dönüşmüştü, kıza su değil de bir bardak H₂O uzatıyordu sanki" (s.5.)

Burada konjunktiv cümle olduğunu belirten "sanki ve angeboten hätte" kuruluşu yanlış sıralanmış. Orijinal cümlede "bardak" olmamasına rağmen "bir bardak" şeklinde çeviride katma sözcük konmuştur. Bu çevirinin şöyle yapılmasının daha uygun olacağını sanıyoruz:

"Bu sesdeki bütün kibarlık formül oluvermişti, sanki erkek bayana su yerine H₂O sunmuş oluyordu."

H.B. "Kamen mehr Aufträge, als er in einer Stunde hätte bewältigen können, lehnte er die Annahme ab." (s.7)

M.H. "Eğer günde bir saatten fazla çalışmasını gerektirecek kadar iş gelirse bunları reddederdi."

Bu cümledeki konjunktiv kuruluşun türkçede tam verilemediği ve çevirinin serbest yapıldığı görülmektedir. Bu cümledeki konjunktiv ifadenin türkçesi şöyle olmalıydı: "bitiremeyeceği kadar çok iş olursa". Yine bu cümlenin türkçesi aşağıdaki şekilde olmasını uygun görüyoruz.

"Bir saatte bitiremeyeceği kadar çok iş gelecek olursa, o bunları kabul etmezdi."

H.B. "Hochbret hat recht, das schwimmbad wäres spätstens in drei Monaten zusammengesackt." (s.9)

M.H. "Hochbret haklı, yüzme havuzu üç ay içinde çatlayacaktı." (s.11)

Burada çevirmen "spätens" sözcüğünü çevirmemiş. Oysa bu sözcük konjunktiv cümlenin anlamını vurgulayan bir rol oynamaktadır. "zusammensacken" fiili de çatlama değil "çökmek" anlamındadır. Burada konjunktiv anlamı "en azından ... çökmüş olacak" yapısının verdiğini sanıyoruz. Cümlenin çevirisinin de aşağıdaki gibi olmasını uygun görüyoruz.

"Hochbret haklı, bu yüzme havuzu en azından üç ay / içerisinde çökmüş olacak."

H.B. "Langsam die Rückseite des grünen, des roten, des blauen Heuss übers schwämmehen gezogen, sauber in die rechte obere Ecke von Briefumschlägen geldebt, die nach schilgenauel, Gludum und Blessenfeld reisen würden." (s.11)

M.H. "Yeşil, kırmızı yada mavi bir Heuss'un arkasını ıslak süngere sürüyor ve bunları Schilgenauel, Gludum ya da Blessenfeld'e gidecek zarfların sağ üst köşesine yapıştırıyordu." (s.14)

Bu çeviride "yeşil, kırmızı ya da mavi bir Heuss'unarkasını ıslak süngere sürüyor" cümlesindeki garip anlamın gerçek anlama dönüştürülmesi gerekiyor.

Bu cümledeki, "Heuss" Alman Cumhurbaşkanı Theodor Heuss'un pul üzerindeki portresidir. Burada konjunktiv anlam "gidecek" sözcüğü ile verilmiştir. Şu şekildeki çevirinin daha uygun olacağını sanıyoruz.

"Üzerindeki Theodor Heuss'un resmi bulunan yeşil, kırmızı ya da mavi renkli pulun arkasını ıslak süngere sürüyor ve bunları Schilgeneuel, Gludum ya da Blessenfeld'e gidecek zarfların sağ üst köşesine yapıştırıyordu."

H.B. "Und plötzlich der Schimmer in seinen Augen, als wenn eine Klappe gefallen wäre." (s.12)

M.H. "Birden adamın gözlerine bir perde indi. Bir kapı kapandı aniden." (s.15)

Yapılan çeviri baştan sona kadar yanlıştır. Konjunktiv anlam hiç verilmeliş. Konjunktivli cümle indikativ gibi yapılmış. Bu cümle aslında şu şekilde çevrilmesi gerekirdi.

"Ve birden gözlerindeki ışık sanki bir perde inmiş gibi kayboluverdi."

Burada konjunktiv anlamı taşıyan yapı "sanki ... inmiş gibi" dir.

H.B. "Sie wäre gern rasch ins Blumengeschäft gelaufen und hätte ihm einen hübschen Strauss gekauft."
(s.12)

M.H. "Kız o anda koşup çiçekçiden ona bir buket çiçek alıp getirmek isterdi." (s.16)

Bu çeviride "gern" sözcüğü çevrilmemiş. Orijinalinde olmamasına rağmen "o anda" sözcükleri eklenmiş. Ayrıca "alıp getirmek" şeklinde serbest eklemeli çeviri yapılmış, konjunktiv anlam okuyucuya tam anlamıyla duyurulmamıştır. Bu cümlenin çevirisinin şu şekilde olması orijinal cümleye daha uygun olacağı kanısındayız.

"Kız gönülden isteyerek çabucak çiçekçi dükkanına koşup gitmek ve Fähmel'e güzel bir demet çiçek satın almış olmayı isterdi."

Burada "koşup gitmek ... satın almış olmayı isterdi" yapısı konjunktiv anlamı daha iyi duyurmaktadır. Ayrıca "ona" sözcüğü kişinin Türkçe'deki cinsiyetini tam belirtmemektedir. Bunun için "Fähmel" özel ismi kullanmayı uygun gördük.

H.B. "Der Alte nahm die Zigarre in den Mund, lehnte sich lächelnd im sessel zurück-als wäre nichts gewesen. (S.13)

M.H. "Yaşlı adam purosunu ağzına yerleştirip arkasına yaslandı. Sanki aralarında hiçbir şey geçmemiş gibi gülümsüyordu." (s.18)

Bu cümlenin çevirisinde çevrilmemiş iki sözcük vardır: "lächelnd im sessel" ayrıca "lächelnd" sözcüğü "gülümsüyordu" şeklinde yanlış çevrilmiştir. Burada

partizip präsens anlamı Türkçe'ye verilmemiştir. Yine "geçmemiş" sözcüğü "gewesen wäre" yi karşılamamaktadır. "sein=olmak" anlamındadır. Bu cümlenin doğru çevirisi şöyle olmalıydı.

"Yaşlı adam puroyu ağzına aldı ve koltukda gülümsüyerek arkasına yaslandı-sanki hiç bir şey olmamıştı."

Burada ikinci cümle konjunktiv'i belirtmektedir.

H.B. "Wir würden mittags miteinander essen." (s.13)

M.H. " Öğlen birlikte yemek yeriz." (s.18)

Bu cümlenin çevirisi tamamen yanlıştır ve konjunktiv anlam hiç verilmemiştir. Doğrusu şöyle olmalıydı:

"Oysa öğleyin beraber yemek yiyecektik."

Konjunktiv anlamı "oysa ... yemek yiyecektik" yapısı ile veriyoruz.

H.B. "Ein Postbeamter würde den Brief aus dem Kasten nehmen, die Maschine würde stempeln." (s14)

M.H. "Postanede biri mektubu alıp makinaya sokacak ve damgalayacaktı." (s.18)

Bu cümledeki konjunktiv çeviri tamamen yanlıştır. Bunun doğru şekli şöyle olmalıydı:

"Postanedeki bir memur makinanın 6 Eylül 1958 damgasını vuracağı mektubu posta kutusundan alacaktı."

Burada "alacaktı" sözcüğü konjunktiv anlamı vermektedir.

H.B. "Nein, nein, der würde ja niemals solche Zigarren rauchen." (s.15)

M.H. "Zaten o kim, böyle puro içmek kim? olamaz."
(s. 20)

Yine burada da çeviri hatası var ve konjunktiv anlam verilmemiş. Cümlenin çevirisi şöyle olmalıydı:

"Hayır, hayır, oysa o asla bu tür puroları içmezdi."

"oysa ... içmezdi" yapısı konjunktiv anlamı vermektedir.

H.B. "Der wäre nicht vor einem Mord zurückgeschreckt."
(s.15)

M.H. "İnan olsun adam bile öldürebilirdi." (s.20)

Bu cümleyi çevirmen serbest olarak çevirmiş, orijinaline yakın çevrilmiştir. Konjunktiv anlam "öldürebilirdi" sözcüğü ile verilmiş. Yine bu cümlenin çevirisi şu şekilde de olabilirdi:

"O cinayet işlemekten bile kaçınmıyacak durumdaydı."

Bu cümlede de "bile kaçınmıyacak durumdaydı" yapısı ile konjunktiv anlamı veriyoruz.

H.B. "Die zehn Mark hättest du sparen können, ich hätte dir das sendmal mehr und unentgeltlich

erzählen können als dieser kleine Schwindler hier." (s.19)

M.H. "Hem on Mark kâr ederdin hem de ben sana o hafiyeden bin kere daha çok şey söyledim dedi." (25)

Bu cümle de serbest çevrilmiş ve orijinaldeki "Schwindler" sözcüğü "hafiyeye" diye yanlış çevrilmiş ve "unentgeldlich" (para almadan, parasız) anlamındaki kelime çevrilmemiştir. Konjunktiv anlam tam verilmemiş. Bize göre çeviri şöyle olmalıydı:

Oysa sen on markı harcamayabilirdin, cebinde kalabilirdi ve ben sana bu küçük dolandırıcıdan bin kez daha fazlasını üstelikte hiç para almadan anlatabilirdim."

Konjunktiv anlam "harcamayabilirdin ve anlatabilirdim" sözcükleri ile verilmektedir.

H.B. "Du müsstest doch riechen, dass Geldscheine hier das am wenigsten Angebrachte sind, bei mir." (s. 22)

M.H. "Öyle bükülmüş paralarla işim yok benim." (s.30)

Çeviri tamamen yanlış ve konjunktiv anlam hiç verilmiş. Oysa bu cümlenin türkçe çevirisi şöyle olmalıydı:

"Hiç olmazsa buraya getirilmiş olan paraların benim üzerimde olduğunun kokusunu alman gerekirdi."

Burada konjunktiv anlamı "Hiç olmazsa ... alman gerekirdi" yapısı ile veriyoruz.

H.B. "-Und wenn du wüsstest, wie Brieftaubenleute zusammenhalten." (s. 23)

M.H. "Bir bilsen biz haber güvercini bakıcıları nasıl da tutarız birbirimizi." (s. 31)

Çeviri genelde doğru. Fakat "haber güvercini" sözcüklerinin "Posta güvercinleri" şeklinde çevrilmesi daha uygun olurdu kanısındayız. Konjunktiv anlamında "bir bilseydin" şeklinde olması daha doyurucu olacağı inancındayız.

H.B. "Aber ich hätte es wissen müssen, dass du ein Schwein bist." (s. 27)

M.H. "Ben senin ne orospu çocuğu olduğunu bilmeliydim." (s. 35)

Bu cümlelerin çevirisi genelde doğru, fakat burada "orospu çocuğu" deyimi çok çirkin ve uygunsuz düşüyor. Aynı zamanda konjunktiv anlam tam verilmemiş. Bu cümlelerin şu şekilde çevrilmesi daha uygun olacağı kanısındayız:

"Fakat senin domuzun biri olduğunu bilmiş olmam gerekirdi."

H.B. "Sein Rücken war winzigen, rötlichblauen Narben bedeckt, bohngross waren sie - besät, dachte ich, das würde eher stimmen." (s. 37)

M.H. " Sırtı baştan başa bezelye tanesi büyüklüğünde kara, kırmızı yara izleriyle doluydu." (s.48)

Burada konjunktiv cümle atlanmış ve "Bohnen" (Fasulye) sözcüğü bezelye olarak yanlış kullanılmış, ayrıca renk sıfatları da anlamlarına göre yanlış kullanılmış. Bu cümlenin şu şekilde çevrilmesi daha uygun olur kanısındayız:

"Sırtı küçük küçük kızıl kahverengi yara izi ile kaplanmıştı, onlar fasulye büyüklüğündeydiler, ekilmişler diye aklımdan geçirdim, bu daha uygun düşüyordu."

H.B. "Sie hätten mich vergiftet, wenn sie den Mut nur aufgebracht hätten" (s. 39)

M.H. "Cesaretleri olmuş olsaydı beni zehirleyeceklerini söylerlerdi." (s. 51)

Konjunktiv anlam tam anlaşılmıyor. Orijinalden "söylerlerdi" şeklinde bir anlam çıkarmak mümkün değil, burada çevirmen serbest çeviriye kaçmıştır. Doğrusunun şöyle olacağı kanısındayız.

"Ah bir cesaretleri olmuş olsaydı, beni çoktan zehirlemiş olacaktı."

H.B. "Ich würde wissen, ob sie mich dort schon erwarteten." (s. 43)

M.H. "Onların benden önce oraya varıp beni bekleyip beklemediklerini öğrenecektim."

Burada fazla yorumlu, ilaveli çeviri var: "Onların benden önce varıp" olan kısım orijinalde bulunmamaktadır. Bu cümlenin doğrusu şöyle olsaydı daha iyi olurdu sanırız.

"Onların beni orada bekleyip beklemediklerini bilmeyi çok isterdim."

H.B. "Ich hätte es mir denken können, als sie dich beschrieben" (s.45)

M.H. "Tariften anlamalıydım zaten."(s.59)

Cümlenin çevirisi yetersiz. Burada söz konusu olan bir kimse hakkında verilen eşgal tanımlamasıdır. Bu anlam çeviriden çıkarılamamaktadır. Yine bu cümlenin doğru çevirisinin şöyle olacağı inancındayız.

"Onların, senin işgalini verebileceklerini düşünebilmem gerekiyordu."

H.B. "Aber ich meine, es wäre ewig gewesen." (s.48)

M.H. "Ama bana sonsuzluğa kadar gibi gelmişti." (s.64)

Burada "sonsuzluğa kadar" olan şeyin ne olduğu anlaşılmıyor. Yine bu cümlenin şöyle çevrilmesinin daha anlaşılır olacağı kanısındayız.

"Ama, şunu söylemeliyim ki bu benim için sanki hiç bitmiyecekmiş gibi geliyordu."

3.2. SONUÇ

Yukarıda verdiğimiz 20 model cümleden de anlaşılacağı üzere Alman dilinde Konjunktiv olarak ifade edilen cümleler çevirmenlerce yeterli bir şekilde Türkçeye aktarılmamaktadır. Bu model cümlelerde yapılan çeviri hatalarını şöyle sıralayabiliriz.

1. Çevrilecek konjunktiv cümle çevrilmeden geçiliyor veya konjunktiv anlam verilmiyor.

2. Orijinaldeki konjunktiv cümle Türkçeye indikativmiş gibi aktarılıyor.

3. Tahmini çeviriler yapılıyor.

4. Tam anlaşılmıyan cümlelere rastgele anlamlar veriliyor.

5. Çeviri yapılırken orijinalde olmamasına rağmen, yorumlayarak ilave kelimeler veya cümleler konuluyor.

Yukarıda kısaca belirttiğimiz konjunktiv'leri Türkçeye çevirirken ortaya çıkan sorunların giderilmesi mümkündür. Ancak çevirmenlerin hem Türkçede hem de Alman dilinde bu dil özelliğine yeterince önem vermedikleri anlaşılmaktadır.

Bunun için gramer ve Alman dili öğretiminde kullanılan kitaplarda bu bölüme özellikle Türkçe karşılıklarını vermede, örnek cümlelerle konuyu açıklığa

kavuşturmakta özen gösterilmesi gerekmektedir. Yabancı dil öğretim derslerinde de çoğu kez izlediğimiz gibi öğretmenler bu konuya gelmemeyi, bu konjunktiv konusunu işlememeyi tercih ediyorlar. Oysa bir dilin anlam bütünlüğünü tam olarak öteki dile yansıtmak önemlidir. Bu konunun özellikle öğretmen yetiştiren kurumlarda ağırlık verilmesi önerilir. Ayrıca konjunktiv konusunun iki dildeki özellikleri çok iyi bilinmelidir.

Model cümlelerimizle ve bu çalışmamızdaki teorik açıklamalarla bu konunun, yani konjunktiv anlamın Türk dilinde yansıtılabileceğini kanıtlalmaya çalıştık, yararlı olabildiysek kendimizi mutlu hissedeceğiz.

KAYNAKÇA

ATABEY Neşe-KUTLUK İbrahim-ÖZEL Sevgi, Sözcük Türleri,
T.D.K. Yayınları, Olgaç Basımevi, Ankara, 1983.

BANGUOĞLU Tahsin, Türkçenin Grameri, T.D.K. Yayınları:
528, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986.

CENGİZ-BÖHME Birgit, Deutsche Grammatik, Almanca Dilbilgisi,
Okan Yayınları, İstanbul, 1975.

DEVECİ Tahir-ÇOBANOĞLU M. Kemal, Zertifikat Deutsch, Her
Yönüyle Almanca, Seldem Ofset, Ankara, 1985.

Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, T.D.K. Yayınları,
Sevinç Basımevi, Ankara, 1980.

DİZDAROĞLU Hikmet, Türkçede Fiiller, T.D.K. Yayınları: 216,
Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963.

ERGİN Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Boğuziçi Yayınları A.Ş.
İstanbul, 1986.

- GENCAN Tahir Nejat, Dilbilgisi, T.D.K. Yayınları: 418,
Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, 1979.
- GREBE Paul, Duden Grammatik, Bibliographisches Institut
AG, Mannheim-Wien-Zürich, 1973.
- GRIESBACH Heinz-SCHULTZ Dora, Grammatik der deutschen
Sprache, Max Hueber Verlag, München, 1967.
- GRIESBACH Rosemarie, Deutsche Märchen und Sagen, Max
Hueber Verlag, München, 1960.
- GRIESBACH Schulz, Grammatik der deutschen Sprache, Max
Hueber Verlag, München, 1966.
- KARABACZEK Friedrich-KASPER Hans Erich, Wir lernen
Deutsch II, Unterrichtswerk für den Deutschunterricht
im Ausland.
- LEWANDOWSKI Theodor, Linguistisches Wörterbuch 3, Quelle
Meyer, Heidelberg-Wiesbaden, 1985.
- SUNDERMEYER Schulz, Deutsche Sprachlehre für Ausländer,
Max Hueber Verlag, München, 1960.
- ÜZSOY Muammer, Deutsch von Heute, Örneklerle Bugünkü
Almanca, Meteksan Limited Şirketi Basımevi, İstanbul,
1982.
- Yeni Hayat Ansiklopedisi, Doğan Kardeş Yayınları, Kral
Matbaası, İstanbul, 1979.